

Jokotolè

MERTÈ BHÂSA NGAJHUM BHÂNGSA

MAJALLAH ABHÂSA MADHURÂ
ISSN 1979 – 6129

BALAI BAHASA
PROVINSI JAWA TIMUR

12

Januari – Juni
2014

Jokotolè

Majallah Abhâsa Madhurâ

JOKOTOLÈ
Majallah Abhâsa Madhurâ

Penanggung Jawab
Amir Mahmud

Pemimpin Redaksi
Dwi Laily Sukmawati

Dewan Redaksi
M. Dradjid
Syaf Anton, W.R.
Zaini
Lukman Hakim AG
M. Iqbal Nurul Azhar

Desain Grafis
Rahmad Hartono

Sekretariat
Anang Santosa
Rahmidi

Alamat Redaksi
Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur
Jalan Siwalanpanji II, Buduran,
Sidoarjo
Telepon 031. 8051752, pos-el:
sya_lel@yahoo.co.id.

Pèyatoran

Pojhi sokkor ka Ajunannèpon Ghustè Allah SWT sè ampon marèngè rahmat tor hidayah-èpon, kantos Majallah Jokotolè eccabhân sè kapèng 12 (dubellâs) ka'ḍinto bisa rampong kalabân saè.

Akadhiyâ neng eccabhân kapèng 11 (sabellâs), sadhâjâ berta, carèta, tor bâca'an laènnèpon ampon jhekjhek aghuna'aghi èjhâ'an (EYD) bhâsa Madhurâ hasèl *Konsinyasi Ejaan BM Tahun 2011* è Songennep. Sanaos ta' sadhâjâ oca' èserrât mabi èjhâ'an *baku* (ètepteppaghi), akadhi oca' "*lessoh*", "*pajhuh*" tor oca' laènnèpon, Rêḍâksi teptep ghumatè ka'angghuy nyebbhâraghi èjhâ'an BM hasèl kamopakadhân Songennep. Nyebbhâllâ tolèsanna ca'-oca' sè kasebbhut ḍâri èjhâ'an sè ampon tanto ka'angghuy ngormadhi otabâ noraè bânnya'na *dialek* neng bhâsa Madhurâ. Namong teptep ta' nombuwâghi maksod otabâ artè sè bhiḍâ ḍâri oca'na.

Neng eccabhân sè kapèng 12 ka'ḍinto, cokop bânnya' berta sareng carèta sè parlo èkaghâli sareng para maos, akadi carètana Pangèran Bâto Potè èserrât sareng tarètan Ainur Anwar Al-Bath, Salèrana "Edhi Setiawan, Bhunga Dhâddhi Orèng Madhurâ" sè èserrât sareng Syaf Anton W.R. mènangka sastrawan Madhurâ ḍâri Songennep. Pokeddhân kalabân bhul-ombhul "Sombhângan Bhâsa Madhurâ Kaangghuy Kamajhuwâna Bhâsa Indonèsia" èserrât langsung sareng Bapa' Mien Rifa'i. Selaèn ka'ḍissa', tarètan sadhâjâ jhughân kèngèng maos pan-saponapan tolèsan laènna akadhi: carpan, puisi, lalampa'an, lakon, saè èbâr, jâr-kalènjâr bân buḍḍhâjâ Madhurâ, tor salaèn èpon.

Hal laèn sè nombuwâghi sennengnga atè, èngghi ka'ḍinto jhâkjhâgghâ Bapa' Amir Mahmud, **kepala Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur** sè terros nyerrât saloka Madhurâ kalabân bhul-ombhul "*Boros* (Tarapas)" sè èkaè'aghi sareng sèpaddhâ manossa. Hal ka'ḍinto mènangka sèttong tanḍhâ sajân bannya' *pakar* sè ghumatè mèyara tor mertè bhuddhâjâ Madhurâ.

Moghâ-moghâ terbbi'na Jokotolè kapèng 12 ka'ḍinto bisa nambâi pangaonèngan tor panglèpor atè para maos.

Mator sakalangkong!
Rêḍâksi

Èssèna Majallah Kapèng 12

- 03 >** Carèta
· Pangèran Bâto Potè (Ainur Anwar Al-Bath)

- 06 >** Salèra
· Edhi Setiawan, Bhunga Dhâddhi Orèng Madhurâ (Syaf Anton WR)

- 10 >** Pokeddhân
· Sombhângan Bhâsa Madhurâ Kaangghuy Kamajhuwânna Bhâsa Indonèsia (Mien A. Rifai)
· Aromat tor Majhurbhu Bhâsa Madhurâ lèbât Program Berita “Kabhâr Madhurâ” (Dwi Laily S)
· Bâbâkton & Pandhuman Madhurâ Kona Èleppèt Majhuna Jhâman (Zaini)
· Sakareddhâbhân Parbhândhingan Pantun Madhurâ sareng Pantun Mlaju Sendèlan (A. Sulaiman S)

- 26 >** Carpan
· Jhitho (Lukman hakim AG)
· Sèrè è Bâbâna Bhântal (M. Hoirul)

- 38 >** Lalampa'an
· Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur mabâdâ Kagiadhân neng Madhurâ (Dwi Laily Sukmawati)

- 41 >** Jâr-Kalènjâr bân Buddhâjâ Madhurâ
· Tatakramana Namoy/Katamoyan (H. Abdir Arifin)
· Jâr-kalènjâr dâ' Ka Karaton Songennep (Harkoni Madura)

- 44 >** Saè Èber
· Kaldu Kokot Songennep (Wahyuni Zaen)
· Nasè' Sèrpang (Sri Wulandari)

- 46 >** Puisi
· Tèra' Bulân (Oktaviani, Z.F.)
· Ngajhi Rassa (Nurul Kholifah)
· Amaèn Bâng-Bâng (Suhartatik/Tika)
· Orèng Pojhur (Siti A.M)

- 48 >** Kearifan Lokal Madura (Indura: Indonesia—Madura)
· Boros-Tarapas (Amir Mahmud)

- 50 >** Kanqhâ
· A, Sulaiman Sadik: Ngangghit Ta' Kennal Bâkto (Dwi Laily Sukmawati)

Pangèran Bâto Potè

Ainur Anwar Al-Bath

Bâto Potè otabâ dâlem bhâsa Indonesiana èsebbhut *Batu Putih* mènangka sala sètong kennengnan sè bâdâ neng Kabhupatèn Songennep. Dâri tengnga kottha Songennep nojjhu ka dâjâ korang lebbina 20 km. Neng kacamadhân Bâto Potè kèngèng 14 dhisa sè sadhâjâna ghi' aromat tor ajâgâ sè nyamana bhudhâjâ lokal sanaos jhâman ampon akadhi samangkèn.

Manabi èyartèyaghi kalabân ghâmpangnga, Bâto Potè aghândhu' artè bâto sè abârna potè otabâ bâto bhâta (bâto kombhung). Biyasana neng dâlem bhâsa Madhurâna Bâto Potè èkala'ghâmpangnga To Potè. Ènyamaè bâto potè polana neng salanjhângnga tasè' dâjâ neng bhâbâ ka'dinto kèngèng èyoladhi kennengnan kalèyan bâto sè abârna potè, molaè dâri Dhisa Jhuruwân Dâjâ (Juruwan Daya), Bâdur (Badur), Dâng-Gheddhâng (Gedang-Gedang), Bâto Potè Dâjâ (Batu Putih Daya), Bhântèlan (Bantelan), Bullâ'an (Bulla'an), sareng Serghâng (Sergang).

Namong, mètorot carètana bârghâ sè bâdâ neng kennengnan ka'dinto nyama Bâto Potè

èpondhut dâri têngka polana Pangeran Ilyas sè bicaksana jhughân nèsèran, bâkto ka'dissa' mènangka Pangowasa Bâto Potè, sè saterrossa èparèngè jhuluk Pangèran *To Potè*. Bicaksana jhughân nèserran ka'dinto kèngèng èyartèyaghi tatak dâ' sadhâjâ bujud kejahadhân jhughân parkara sè korang saè, akadhi bujud nèserranna sè ètodduwaghi dâ' sadhâjâ maghârsarèna. Pramèla dâri ka'dissa', kèngèng èkoca' manabi bâto aghândhu' artè ghâli (tegghu) sabâtara potè artèna moljâ.

Salaèn dhâddhi kenengnganna kalèyanna bâto polana 60% bâto potè ka'angghuy parabhutta compo' neng Kabhupatèn Songennep asalla dâri kennengnan

ka'dinto, Bâto Potè jhughân kalonta kalabân sebbhudhân Kottha Gedḍhâng. Polana sabâgiyân rajâ maghârsarèna ghâḍhuwân talon sè ètanemmè bhungkana gedḍhâng, hososssa neng dhisa Dâng-Gedḍhâng sè dhâddhi kennengnganna Gedḍhâng. Nyama Dâng-Gedḍhâng mènangka bujud jâma' dâri oca' gedḍhâng sè dâlem bhâsa Indonesiana artèna *pisang*. Mala gedḍhâng hasèlla dhisa ka'dinto ta' namong èjhuwâl neng ḍaèrana bisaos namong kantos kalowar polo Jhâbâ, akadhi neng sar-pasar jhughân Supermarket neng Sorbhâjâ.

Bâto Potè ta' lopot dâri sajara sè dhâddhi tongghâ' lahirra tor majuna Indonesia, Songennep hosossèpon. Anwar Sanusi onèng nyerrat manabi Arya Wiraraja (Adipati sè dâ'-aḍâ' neng Songennep) asalla dâri Bâto Potè. Akadhi sè èsebbhuddhâghi dâlem sajara, manabi salèrana Arya Wiraraja mènangka Adipati Songennep sè rasmi ajhumenneng tangghâl 31 Oktober 1269. Arya Wiraraja jhughâ maro'om nyama Songennep bâkto salèrana èkaparcajâ jhumenneng Panasèhat Raden Wijaya (manto Prabu Kertanegara), raja Singosari bâkto maddhek Karajhâ'ân Majhapaè' (1293). Neng bâkto ka'dissa', dhâddhi awâl jhâghâna Naghârâ Kesatuan Republik Indonesia sâ saterrossa kalonta kalabân sebbhudhân Nusantara.

Namong mètorot Anwar Sanusi neng attas bhidhâ sareng buku *Sejarah Sumenep* sè èserrât sareng Tim Penulis Sejarah Sumenep (TPSS) terbi'anna Dinas Pariwisata Kabupaten Sumenep taon 2003. Dâlem buku ka'dinto, sè nyerrat nyathet usulanna sejarawan dâri Songennep, Edi Setiawan sè nyatorraghi manabi Arya Wiraraja bânne dâri Bâto Potè. Namong sanaos akadhi ka'dissa', kecamadhân ka'dinto pajhât ghâḍhuwân pangaro sè rajâ dâ' kamajhuwâna Songennep.

Dhimèn Pangèran Bâto Potè (Pangèran Ilyas) sempat ngastanè mènangka Senopati Songennep bâkto pamarènta'annèpon Pangèran Lor sareng Pangèran Wètan, sè bâkto ka'dissa' Keraton Songennep èserrang sareng tentara dâri Kerajaan

Bâto Potè ta' lopot dâri sajara sè dhâddhi tongghâ' lahirra tor majuna Indonesia, Songennep hosossèpon. Anwar Sanusi onèng nyerrat manabi Arya Wiraraja (Adipati sè dâ'-aḍâ' neng Songennep) asalla dâri Bâto Potè.

Bhâli. Maskèla bâkto perrang Pangèran Bâto Potè sèdhâ, namong jasattaèpon sareng karajhâ'ânna jhughân èlang. Pangèran Bâto Potè ghâḍhuwân pangaro sè saè dâ' ka majhuna Songennep dâlem ajâgâ katentreman jhughân nata pamarènta'an. Tor sè parlo èkaghâli, panghâliyânna Pangèran Bâto Potè pagghun dhâddhi panodhân sè ètènḍhâ sareng maghârsarè Bâto Potè kantos samangkèn. Kaangghuy males sadhâjâ jasana, asmana èpadhâddhi nyama jhâlân neng sala sèttong kenengngan neng Bâto Potè sopajâ asmana pagghun èemodhi sareng sadhâjâ maghârsarè. Namong mètorot carèta, kobhuranna Pangèran Bâto Potè bâḍâ neng dhisa Kalimo'o', Kacamadhân Kalianget. Namong kabhâr ka'dissa' ghi'ta' èpangghi jhâ' lerres. Wallahua'lam...namong Ghustè Pangèran Sè Maha Mèyarsa sadhâjâ kadhâddhiyân sâ bâḍâ è bhumè.

*Carèta ka'dinto èserrât dâlem bhâsa Indonèsia sareng Ainur Anwar Al-Bath, saterrosèpon èmadhurâ'aghi sareng Dwi Laily Sukmawati, S.Pd., mènangka Patarjâmah Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur.

Edhi Setiawan

BHUNGA DHÂDDHI ORÈNG MADHURÂ

Syaf Anton W.R.

Kantos samangkèn, ghi'
bâdâ sabâgiyân orèng
ngangghep jhâ' orèng
Madhurâ panèka kasar,
sangar, tor pan-saponapan
anggebbhân jhubâ' laènna.
Anggebbhân sapanèka
tantona raket kaèdhânna
sareng bânnya'na
kadhâddhiyân carok sè bâdâ
è Madhurâ. Salaèn carok,
èkaèt-kaètâghi sareng
bânnya'na pan-saponapan
kadhâddhiyân sè èantarana
alibataghi orèng
Madhurâna.

Bânnya'na anggebbhân jhubâ' sè ètojjuwaghi ka orèng Madhurâ adhâddhiyaghi bânnya' orèng lowar Madhurâ sè tako' tor kobâtèr manabi èntar otabâ akanca sareng orèng Madhurâ. Ta' ghun pèra' panèka, orèng Madhurâna dhibi' jhughân ta' sakonè' sè aromasa toḍus kaangghuy ngakonè jhâ' abâ' dhibi'na mènangka orèng Madhurâ. Dâri ghâpanèka, manabi bâḍâ orèng Madhurâ oḍi' neng è lowar Madhurâ kaḍhâng bâḍâ sè ta' ngako jhâ' abâ'na orèng Madhurâ.

Bânnya' cara kaangghuy ta' ngakonè kamadhurâ'anna. Akadhi kalabân ta' ngangghuyâ bhâsa Madhurâ maskè aḍhâ-kandhâ paḍâ orèng Madhurâna. Bhâsa panèka sè palèng ghâmpang ètalèktèghi ḍâlem kaoḍi'ân. Bhidhâ sareng orèng Madhurâ sè pagghun ngangghuy kamadhurâ'anna maskè oḍi' è tana manca nalèka akanḍhâ paḍâ orèng Madhurâna.

Hal sè kadhi panèka adhâddhiyaghi Edhi Setiawan apangrasa jhâ' abâ'na ètantang kaangghuy lebbhi ngaonèngè pan-saponapan ngèngèngè Madhurâ. Saè masala sajârâ tor kabhuḍḍhâjâ'anna. Mongghu Edhi, anggebbhân korang saè sè èsambhâddhi ḍâ' orèng Madhurâ kodhu èpaloros ma' ta' terros dhâddhi pangrosak pèkkèranna orèng, otamana ḍâ' ka orèng Madhurâ dhibi'.

Sabâb, mongghu ḍâ' Edhi, orèng sè ngangghèp jhâ' Madhurâ panèka kasar tor sangar polana ta' onèng ḍâ' orèng Madhurâ sè saongghuna. Artèna, orèng ngangghèp jhâ' orèng Madhurâ kasar ponala coma ngabâs nalèka bâḍâ kadhâddhiyân carok tor ta' sampè' ngaonèngè ponapa masala tor kadhi ponapa carèta sabellunna.

Salaèn panèka, Edhi jhughân ghâḍhuwân pamangghi kodhuna orèng Madhurâ ta' mabi toḍus kaangghuy ngakonè kamadhurâ'anna. Kabhunga'an mènangka orèng Madhurâ kodhu ètombuwagâhi ḍâlem atèna bhân-sabbhân orèng Madhurâ, molaè ḍâri na'-kana' kantos orèng dhibâsa è ka'ḍimma bisaos, saè sè bâḍâ è Madhurâ dhibi' otabâ sè oḍi' neng è tana manca. Sabâb, akadhi ampon èkaonèngè orèng Madhurâ panèka akadhi accèna bujâ. Kadhi ponapa bujâ? È man-ka'ḍimman tanto bâḍâ. Sapanèka jhughân sareng orèng Madhurâ, è bhumè bâgiyân ka'ḍimman bisaos tanto bâḍâ orèng Madhurâ.

Molaè sè bâḍâ è naghârâ Indonesia kantos ka manca naghârâ. Akadhi, Malaysia, Singpura, Amerika, Bâlândhâh, Arab, tor naghârâ èn-laènna. Bâḍâna orèng Madhira neng è man-ka'ḍimman naghârâ kalabân pan-saponapan pangghâbâyân otabâ lako. Saè ngoli, dhâddhi pongghâbâ è naghârâ orèng otabâ asakola tor kasap

laènnèpon.

Kalabân nyebbhârrâ orèng Madhurâ è man-ka'ḍimman mastèna bisa èpadhâddhi sèttong bâgiyân kaangghuy nambâi kabhunga'an mènangka orèng Madhurâ jhâ' saongghuna orèng Madhurâ panèka ghuongghu *aghârtang apello konèng, alako anggher ambhâ' patè*. Lèbârrâ bhumè katon korang lèbâr ècapo' kabârentengnganna orèng Madhurâ.

Sabâb, bânnya' hal mènorot Edhi, ḍi'-anḍi'na orèng Madhurâ sè bisa èpadhâddhi kabhunga'an. Akadhi, okèran ḍâri Kardhuluk, keller, otabâ bhângonna cem-macemma sampan/parao, kerres ḍâri para empo Madhurâ tor ghi' bânnya' polè èn-laènna. Nangèng, pasèra saongghuna Edhi Setiawan panèka?

Edhi Setiawan aropa'aghi pottraèpon Gunawan sareng Juariyah sè kapèng tello'. Edhi, aropa'aghi pottra paḇḇalungan ḍâri caporan katoronan Cèna-Madhurâ. Sabâb, bânga seppowèpon mènangka orèng Cèna. Nangèng ampon abit bâḍâ neng è Madhurâ. Edhi aropa'aghi katoronan orèng Hokkian, Cèna sè ḍâteng ka Madhurâ ra-kèra abhâd ka-17. Bâkto ghâpanèka kateppadhân sareng aobâna kakowasa'an karajhâ'ân Ming ke Ching.

Salèrana aropa'aghi sala sèttong katoronan sè kapèng bellu'. Salèrana mastèyaghi jhâ' abâ'na aropa'aghi hasèl ḍâri katoronan paḇḇalungan. Sabâb, mènorot Edhi sè ḍâteng ka Madhurâ panèka lalakè' sè akabin sareng bâbinè' Madhurâ.

Salèrana bhâbbhâr è Songennep lerres tangghâl 13

Januari 1946. Ngawalè sakola'annèpon neng SD sè èterrossaghi ka SMP Katolik Songennep. Saamponna ghânèka nerrossaghi ka SMA St. Luis neng è Sorbhâjâ jurusan bhuḍḍhâjâ. Saterrossèpon lerres taon 1974 salèrana nambâi èlmo neng è Fakultas Hukum Universitas Brawijaya Malang.

Salèrana mondhut jurusan hukum è bâktona neng Malang saongghuna bânnè pèlèyanna dhibi', nangèng aropa'aghi pèlèyanna orèng seppona. Sabâb, orèng seppona ngaghungè pangaterro Edhi èpadhâdhiyâ hakèm akadhi tarètanna sè atowa'an. Saongghuna Edhi terro ngala'a jurusân sajârâ.

La, è bâktona bâḍâ è Malang panèka Edhi molaè èkacaca sareng ca-kancana tor kaḍhâng kantos èco-koco polana orèng Madhurâ. Ḍâri panèka Edhi molaè ngartè bâḍâna angghebbhân jhubâ' mongghu orèng Madhurâ, otamana kalabân segghuddhâ èsanḍingngaghi sareng masala carok, orèng Madhurâ ḍhu-bhuḍhu, mèskèn, tor angghebbhân jhubâ' laènna. Napa polè è bâkto panèka Edhi èkaporcajâ mènangka sala sèttong angghuta sènat, maka sajân dhâddhi ca-kancana sè nalèkteghi ghuli ennangnga Edhi.

Ḍâri panèka Edhi molaè apèkkèr jhâ' angghebbhân sè èara'aghi ka orèng Madhurâ panèka kodhu èpaloros tor èpateppa'. Ḍâri panèka, sa'amponna Edhi abâli ka Songennep, abâ'na aromasa ghâḍhuwân tangghung jâwâb kaangghuy ajhâr, mateppa' ponapa'a bisaos sè bâḍâ kaèdhâna sareng Madhurâ. Sala settongnga kalabân cara ajhâlân ka pong-kampong sè bâḍâ è Madhurâ, ḍâri

Songennep kantos Bhângkalan.

Cara panèka kaangghuy ngaonènga Madhurâ sè saongghuna, ponapa lerres angghebbhân jhubâ' panèka lakar ghu-ongghu teppa' ponapa bhunten. Ḍâlem kabiya'san panèka Edhi bânnya' ngaolle pangaonèngan ngèngèng kabhuḍḍhâjâ'ân tor sajârâ Madhurâ. Kabiya'san panèka kantos mangkèn pagghun kalampan. Kaḍhâng, manabi ngalapa'aghi kabiya'san panèka ngajhâk kanca otamana ngangoḍâdhân sè ghâḍhuwân pangalèbur ḍâlem hal kabhuḍḍhâjâ'ân Madhurâ.

“Hal panèka adhâddhiyaghi bhâdhân kaulâ sajân addhrens kalabân cara alabân angghebbhân korang sae ḍâ' orèng Madhurâ. Bhuktèna, bânnya' orèng Madhurâ sè sukses è tana manca,” dhâbuna. Kaangghuy abhuktèyaghi, taon 1982 Edhi abhâkta sèttong kasenniyân Madhurâ aropa topèng ḍhâlâng ka pan-saponapan naghârâ neng Eropa.

Edhi sangaja abhâkta kasenniyân topèng ḍhâlâng Madhurâ sabâb sadhâjâ orèng sè bâḍâ è topèng panèka ta' asakola. Sadhâjâna orèng panèka orèng biyasa, èngghi panèka atanè. Nangèng, maskè kadhi panèka, ka'ahliyâna ḍâlem hal atopèng bisa makasambu' orèng sè nèngghu neng Eropa. “Kabhuktè, bânnya' orèng Eropa ta' parcajâ jhâ' sè nopèng panèka ta' sakola ongghu. Èngghâlè, rèng-orèng panèka atanè,” carètana.

Salaèn panèka, kaangghuy ngennallaghi kabhuḍḍhâjâ'ân Madhurâ tor maèlang angghebbhân jhubâ' mongghu orèng Madhurâ, Edhi ngennallaghi okèran Madhurâ. Sajjhâgghâ taon 1970, rakana Trima

Cara panèka kaangghuy ngaonènga Madhurâ sè saongghuna, ponapa lerres angghebbhân jhubâ' panèka lakar ghu-ongghu teppa' ponapa bhunten. Ḍâlem kabiya'san panèka Edhi bânnya' ngaolle pangaonèngan ngèngèng kabhuḍḍhâjâ'ân tor sajârâ Madhurâ. Kabiya'san panèka kantos mangkèn pagghun kalampan. Kaḍhâng, manabi ngalapa'aghi kabiya'san panèka ngajhâk kanca otamana ngangoḍâdhân sè ghâḍhuwân pangalèbur ḍâlem hal kabhuḍḍhâjâ'ân Madhurâ.

(Bapak Edhi Setiawan asareng kerabheddhâ)

Dewi panèka molaè lèbur ka okèran Madhurâ, Karḍhuluk otamana. Pramèla ḍâri panèka taon 1980 abina 15 tokang okèr è Karḍhuluk. Hasèl okèran sè èbina Edhi ta' ghun èpasarraghi è Madhurâ malolo, nangèng jhughân ka manca naghârâ.

Salaèn panèka jhughân èpangèrèng pamèran neng è Taman Mini Indonesia (TMI) Jakarta, Sorbhâjâ, tor èn-laènna. Sakonè'na bâḍâ 40 macem okèran sè èkennallaghi. Lèma taon sa'amponna panèka, lerressèpon taon 1985, okèran Madhurâ tambâ èkennal orèng. Ḍâri kaddhrengganna ḍâlem ngennallaghi okèran Madhurâ, Edhi ngaollè sèttong *penghargaan* Upakarti, aropa'aghi sèttong *Penghargaan* Presiden Republik Indonesia ḍâlem *Usaha Pengembangan Industri Kecil dan Kerajinan* taon 1993.

Orèng seppo lakè'na, Ike Setiawan, salaèn addhreg ḍâlem hal kabhuḍḍhâjâ'ân tor sajârâ Madhurâ, salèrana jhughân ngaghungè kaahliyân ḍâlem moto. Ḍâri kaahliyanna ḍâlem to-moto, Edhi ngaollè pan-saponapan *penghargaan*. Akadhi, onèng mennang ḍâlem lomba poto Piala Suharto, mennang nomer sèttong ḍâlem lomba poto “Bali International Photo Competition (BIPC)” taon 1999, mennang ḍâlem lomba

Ḍâri pan-saponapan usaha sè èlamp'a'aghi, sajân makapèncot salèra ka Madhurâ. Sabâb, Madhurâ ampon dhâddhi bâgiyân sè ta' bisa èpèsa sareng salèrana tor kaoḍi'anna.

poto Asia Pasifik, Karya Anugerah Wisata Jhâbâ Tèmor.

Ḍâri pan-saponapan usaha sè èlamp'a'aghi, sajân makapèncot salèra ka Madhurâ. Sabâb, Madhurâ ampon dhâddhi bâgiyân sè ta' bisa èpèsa sareng salèrana tor kaoḍi'anna. Ḍâri ka'ḍinto salèrana segghut dhâddhi *narasumber* ḍâlem seminar ngèngèngè sajârâ tor kabhuḍḍhâjâ'ân Madhurâ. Sala sèttong angghuta *Tim Penulis Sejarah Sumenep* (TPSS) sè èpakalowar *dinas pariwisata dan kebudayaan* (disparbud) Songennep panèka kantos samangkèn kaèna Rendy panèka bâḍâ è Songennep. Lerressèpon neng è jhâlân Panglima Sudirman Songennep kalabân usaha ajhuwâlân neng â tokoèpon, “17 Agustus”.

Sombhânganna Bhâsa Madhurâ kaangghuy Kamajhuwânna **Bhâsa Indonèsia**

Mien A. Rifai

Sajârâ nasional ampon nyathet jhâ' è tangghâl 2 Mèi 1926 kongrèssa para ngangodâdhân Indonèsia sè èbâdâ'aghi è Bâtawi (samangkèn: Jakarta) ngoddhi nyarajhu'i usulan rèsolusi ngennèngè tèkad masèttongnga tana patobinan, bhângsa, bân bhâsa, sè rumusanna èsosan bi' Muhammad Yamin sakanca'an. Nalèka ghâpanèka jhugân para hadirin pas lajhunè terros bisa mopakat kaangghuy narèma jhâ' Indonèsia lakar pantes dhâddhi tong-sèttongnga naghârâ bân bhângsana padâ'ân (= *mereka*). Tapè ta' sapanèka kabâdâ'ânna ngennèngè hal sè sèttong, èngghi panèka soal Bhâsa Malaju, sanajjhân sajjhegghâ dâri ghi' konana bhâsa bhuru ampon dhâddhi *lingua franca* sè èyanghuy bi' rèng-orèng saantèro nusantara.

Ta' dhuli sarajhu'na karapadhân bisa narèma rumusan Bhâsa Malaju kaangghuy èpadhâddhi tong-sèttongnga bhâsa neng Indonèsia, polana bâdâ sèttong hadirin bâkkèl dâri Madhurâ (èngghi panèka wartawan ngoâ Muhammad Tabrani) sè ngosollaghi sopajâ bhâsana èyobâ dhâddhi Bhâsa Indonèsia. Nangèng saranna ka'dinto ta' katarèma sareng hadirin sè laèn, lantaran nalèka ghâpanèka lakar ghi' taqâ' bhâsa sè anyama Bhâsa Indonèsia. Ngadhèbbhi rammèna panolaghân ghellâ', ngangodâdhân Madhurâ bhuru lajhu makalowar sèttong panemmo sopajâ Kongres Pemuda sè kapèng sèttong ghâpanèka sè ngalahèrraghi Bhâsa Indonèsia.

Parlo bâkto langkong dâri dutaon kaangghuy abhâdhi osolan ghellâ' bisa èsarajhu'i sareng karapadhân para ngangodâdhân Indonèsia, èngghi panèka nalèka

èbâdâ'aghi Kongres Pemuda sè kapèng duwâ' è tangghâl 28 Oktober 1928. Akadhi sè ampon èkaonèngè sadhâjâ, sompana para ngangodâdhân—jhâ' orèng Indonèsia namong ghâdhuwân sèttong naghârâ, sèttong bhângsa, bân sèttong bhâsa èngghi panèka Indonèsia—samangkèn cè' kalontana sabâb èyangghep mènangka sala sèttong thok-patthok lalampa'anna sajârâ parjuwangan kamardhika'an bhângsa Indonèsia. Sajhâlân sareng kadhâddhiyân ka'dinto, pas maso' akkal manabi bânnya' orèng sè samangkèn anyata'aghi jhâ' Bhâsa Indonèsia panèka èlahèrraghi è tangghâl 2 Mèi 1926, èngghi panèka nalèka ngangodâdhân Madhurâ Muhammad Tabrani makalowar panemmona.

Sajjhegghâ tangghâl bhuru, Bhâsa Indonèsia lakar terrors tombu, mekkar, sarta èpamajhu sampè' dhâddhi modèren kantos cè' bhidhâna sareng Bhâsa

parlambhâng bâdâ neng dâlem pantun Madhurâ saèstona sè sapanèka marghâ bâdâna *tradisi*/kabiyâsaan neng dâlem maghârsarè orèng Madhurâ èngghi panèka *berkomunikasi* sasarengngan serrèng aghuna'aghi oca' kèyasan, èbhârât sareng *metafor*. Rèng Madhurâ langkong aromasa pantes manabi aparèng pamangghi ka orèng laèn manabi pamangghi bhuru aghuna'aghi pangghâliyân sareng parasa'an lèbât dhâdhâbuwân sè asèpat *konotatif* bânne *denotatif*, kalabân sebbhudhân laènnèpon dhâdhâbuwân sè asèpat *tradisi* kaanggeh ta'alamiyah. Sè sapanèka marghâ parlambhâng bânnya' èartèè namong sakadhâr "tandhâ" *konvensional* sè aghândhu' maksot pa-ponapa sè ècèpta maghârsarè otabâ abâ' sa-abâ' kalabân sèttong tojjhuwân sè namong asèpat ta' langgheng, sè sapanèka biyasaèpon èsebbhut mènangka labânan dâri dhâdhâbuwân sè *alamiyah* sè sèpaddhâ langgheng. Parlambhâng èghuna'aghi neng dâlem pantun ropana coma nodhuwâghi *metafor* akadhi rèng raddhin sareng bidhâddhâri, pađâ raddhin sareng bulân kembhâr, kadhi pantun è yattas.

Saèstona parlambhâng panèka bânne capocabhân sè malolo èghuna'aghi sareng orèng Madhurâ bisaos tapè ampon sanèyap bhângsa è dhunnya panèka ampon pađâ aghuna'aghi. Ca'èpon serradhân sè bâdâ neng *Ensiklopedi Indonesia* 6, 1983: 3178; Runes 1963:308 èsebbhuttaghi jhâ' parlambhâng sareng lambhâng panèka asal molaèpon dâri ghâlimpo' sastra neng taon antara 1885–1895 sè è ghâlimpo' kasebbhut bâdâ bhujhângghâ Prancis kasorang sè *èilhamè* sareng pandhita Nasrani Swedia èngghi panèka Emmanuel Swedenberg nyebbhut pamangghi parlambhâng sè takae' sareng parkara-parkara *rohani/kajiwaan*. Sapanèka jhughâ pantun Madhurâ angghâdhuwi artè *konvensional* èngghi panèka pa-ponapa sè ampon dhâddhi *tradisi* dâlem bhâsa Madhurâ akadhi kèyasan, èbhârât, sareng parbhâsan. *Tradisi* kasebbhut è attas akadhi tradisi *berkomunikasi* sareng Sè Aghung (ađu'a), *komunikasi* sareng pađâ manossana (ghutong rojhung), *komunikasi* sareng bhâlâ-karabâna (ngormadhi bhuppa'- bhâbhu' aropa ta'at ka atoranna), *komunikasi* sareng sakobhengngnga: alam sareng maghârsarèèpon (ngarabâdhi alam sakobheng tor akor-rontong sareng tatangghâna) sadhâjâ èlaghuwaghi neng pantun akadhi:

Namen cabbhi molong cabbhi
sè paè' sè ngènom jhâmo
Lar mandhâr Sè Aghung soddhi
marèngana ghunong èlmo

namen sokon neng mordâjâ
ta' ođi' polana katèghâ
parokon sareng tatangghâ,
ajjhâ' andi' bâtek tèghâ,

Jhâ' mamellas jhubâ' robâ
Sè ènga' dhuliyâ aobâ
ngèrèng alas jhâ'- robhâ
lè bânnya' aèng è sabâ

(ASAS, 2002)

PANTUN MLAJU

Saèstona bhângon sareng *struktur* pantun Madhurâ ta'saponapa bhidhâna sareng pantun Mlaju. Pantun Mlaju èbâgi empa' ghâlimpo' èngghi panèka:

- Pantun 2 bhiri sè ènyamaè "pantun kilat"
- Pantun 4 bhiri
- Pantun lebbi dâri 4 bhiri
- Pantun salèng akaè' sè ènyamaè "Pantun berkait"

Dâri empa' ghâlimpo' panèka pantun empa' bhiri sè bânnya' è sebbhâr è dâlem maghârsarè orèng Mlaju *moderen* samangkèn (Abdurrahman Abror, 2009:100) conto empa' bhiri *pantun berkait* neng pantun Mlaju.

Dari Sibû ke pulau Kelapa
layang jinak jatuh tenggelam
ibu dan bapak sayangkan anak
jagalah dia siang dan malam

Layang jinak jatuh tenggelam
singlah sebentar rumah mbok Ija
jagalah dia siang dan malam
janganlah sampai terpengaruh ganja

Singlah sebentar rumah mbok Ija

*taruh besi di atas meja
kalau sudah terpengaruh ganja
rusak sudah generasi muda*

*Taruh besi di atas meja
dibawa pergi ke desa
kalau sudah rusak generasi muda
siapa lagi harapan bangsa?!*

(Sh Laila, pantun berkait No 55,56,57, dan 58)

Panulis Pantun Mlaju (Balai Pustaka tahun 1958:23 è dâlem *Pantun Melayu*, 2009) abirjhi' tema-tema pantun Mlaju sapanèka:

1. *Pantun anak-anak:*

- a. *pantun bersuka cita*
- b. *pantun berduka cita.*

2. *Pantun Orang Muda*

- a. *pantun dagang atau pantun nasib*
- b. *pantun muda : terbagi empat : pantun
perkenalan, pantun
berkasih-kasih pantun berceraian dan pantun
berhiba hati*
- c. *pantun jenaka*

3. *Pantun orangtua*

- a. *pantun nasihat*
- b. *pantun adat*
- c. *pantun agama*

Nangèng parlo èkaonèngè pangghâlumpo'an neng pantun Mlaju amacem dhi-kadhiyâ tong-sèttong ahli pantun Mlaju padâ ngaghungè pamangghi kantos bisa mabhingong para panalèktèk kaangghuy motosè sè palèng parjhughâ otamaèpon manabi paghâlumpo'an kasebbhut aḡhâsar ḡâ' tème , opamaèpon pamangghi ḡâri Zainal Abidin Bakar (1984: 30-31 è ḡâlem Abdurrahman Abror, 2009 Zainal Abidin Bakar maghâlumpo' *pantun Mlaju* dhâddhi 11 ghâlumpo' èngghi panèka (1) *Pantun adat dan resam manusia* (2) *Pantun agama dan kepercayaan* (3) *Pantun budi* (4) *Pantun jenaka dan permainan* (5) *Pantun teka-teki* (6) *Pantun kepahlawanan* (7) *Pantun pendidikan dan nasihat* (8) *Pantun peribahasa dan kiasan* (9) *Pantun kias dan ibarat* (10) *Pantun kembara dan perantauan* (11) *Pantun percintaan*.

PANTUN MADHURÂ

Para ahli pantun Madhurâ pagghun nyebbhattaghi jhâ' pantun Madhurâ panèka asallèpon ḡâri pantun Mlaju. (Sjamsuni, 2000: 76) Pantun Madhurâ, struktur sareng tata-cara ngangghit ampon kasebbhut neng bâgiyân attas. Pangompolannèpon talèbât majjhâ èngghi panèka:

1. Pantun Aghâma
2. Pantun bâburughân
3. Pantun Sè-kasèyan
4. Pantun Palegghirân otabâ Pantun Loco

Conto neng bâng-sèbângnga ghâlumpo' kadhi è bâbâ panèka:

A. Pantun Aghâma

Namen bhâko mon è sèram
Najjhân lessò bânnya' obângnga
Lamon ngako orèng Islam
Sabbhân bâkto wâjib bhâjânga
(Muakmam, 2003)

B. Pantun Bâburughân

Klambu potè sapa rowa.
È tanangnga ngèbâ sorat
Mon abhâktè ḡâ' rèng towa
Slamet Dhunnya Akhèrat
(Muakmam, 2003)

C. Pantun Sè-kasèyan

Ma' olar- olar alèngker
Olar sanca mara lengngen
Ta' kellar bulâ sè nèser
Coma dhika ka ngen-angen
(Muakmam, 2003)

D. Pantun Palegghirân otabâ Pantun Loco

ḡâ'- ngendâ' ngajumè tolang
Sajân segghut sampè' nèlèng
Mon abâ' nojjhunè palang
Gut-margut èsangka malèng
(Muakmam, 2003)

Nangèng mongghu dâ' kaulâ abâk sangro antara pantun aghâma sareng pantun bâburughân. Mênorot hadis Nabbhi Saw: "aghâma mênangka bâburughân" adhâsar dâ' hadis ghâpanèka tèma pantun aghâma sareng pantun bâburughân bisa sèttong ghâlimpo'. Pamangghi sè sapanèka adhâsar dâ' tatekkon rèng Madhurâ sè Islami, taqâ' rèng Madhurâ sè poron èsebbhut bânnè Islam, sanarè salèrana jhâu dâri syi'ar Islam. Prof Dr Hamka dâlem bukuwèpon (1982) nyerrat: "Madura menempuh jalannya sendiri, dalam lingkungan pandang hidup Jawa Pesisir , tanahnya miskin dan tandus tetapi penduduknya kaya raya dengan iman. Pulaunya kecil tetapi semangat Islam telak masuk ke dalam sumsum mereka , sebab itu mereka berjiwa besar. Dengan perahu-perahu yang hingga saat sekarangpun masih kita lihat berserak di pelabuhan-pelabuhan Indonesia, anak Madura berlayar. Tak takut angin tak takut badai , pisau belati tersisip di pinggangnya. Mereka lebih segan kepada kiaiinya dari pada kepada priyayinya. Merekja berlayasr ke Bugis, ke Ternate, ke Pontianak ke Melaka danb juga ke Mekah. Di darast mereka mengadakan karapan sapi, di laut mereka berselaju perahu. Beberapa bagian dari pulaunya tidak dapat ditanami, karena tandusnya, namun anak Madura tidak pernah merasa dirinya miskin, kekayaan ada di laut. Guntingan baju dan pakaiannya, menunjukkan kebebasan langkah tindak. Kaki celana besar dan tidak terlalu dalam sehingga mudah mengangkat kaki menyipak halangan, lengan bajunya tidak boleh terlalu tebal dan destar yang menghiasi kepala yang membawa kemanisan sendiri. Jiwa mereka lebih berdekatan dengan jiwa orang Bugis, yang sama suka berlayar. Maka tidaklah heran jika sekiranya setelah pamor kerajaan Gowa jatuh, salah seorang bangsawan Gowa (Makasar) Karaeng Galesong, mengembara dengan perahu serta anak buahnya, sampai ke Madura. Meskipun bahasa Madura dan bahasa Bugis jauh perbedaannya, namun bahasa Melayu sebagai bahasa penghubung pada zaman itu telah menghubungkan juga diantara penduduk pulau-pulau Indonesia. Tidaklah heran bila semangat mengadu untung dengan gelombang laitan betapapun besarnya, yang ada pada orang Madura, yang ada pada orang Bugis, dapat berpadu jadi satu.

Karena lima kali sehari mereka disuruh bersatu dalam bersembahyang berjamaah. Tidaklah heran jika kemudian darah turunan pangeran Langgar yang bernama Trunajaya memadukan tenaga menegakkan cita. Tidaklah heran jika Tru-najaya mengambil Karaeng Galesong menjadi menantunya. "

Nangèng neng panalèktèghân kaulâ, saèstona tèma dâri tong-sèttongnga ghâlimpo' neng pantun Madhurâ pajhât ampon salèng akaè' moddhâ jhughâ, namong bâdâ jhughâ sè mar-samar. Akadhi conto è bâbâ panèka:

- A. Pantun Aghâma akaè' Bâburughân
Ngala' lalang ka Panglèghur
Nompâ' rata sampèranna
Ta' alanglang dhika lèbur
Kor ta' loppa ka Pangeranna

(anonim)

Tèmon blungka' cabbhi campor
Ella dhâddhi arojâghâ
Lamon dhika hajji mablur
Allah jhânjhi engghân swarghâ

(Muakmam, 2003)

- B. Pantun Bâburughân akaè' Aghâma

Ngala' sèrè èpèpèsa
Èsarènga ghân sakonè'
Kanèserrè orèng towa
Sè mèyara kabit kènè'

(anonim)

Mèghâ' ebbhu' arè Satto
Arè Ahad pamolèna
Bhuppa', bhâbhu', ghuru, rato
Èhormat dâ' pâlâyanna

(Muakmam, 2003)

Neng Al-Qur'anulkarim bâdâ empa' Sorat sè aèssè firman Ghustè Allah sè makon manossa ngabhâktè ka rèng towa sè duwâ' èngghi panèka Sorat Al-Ankabut : 8, Sorat Lukman, : 14, Sorat Al Isra' : 23 sareng Sorat An Nisa' : 36.

\

Pantun sè-kasèyan akaè' bâburughân sareng aghâma

Bijjhân arta' bârna bhiru
Soro soḍu ghân sabighi
Najjhân ella' tasè' jhâu
Mon jhudhu mastè apangghi
(Muakmam, 2003)

Pantun loco akaè'sè-kasèyan , ' bâburughân sareng aghâma

Perrèngnga ampon èpèkol
Saghâmè' ollè sapèkol
Ḍu ajjhâ' lè-pèlè bukkol
Mè'- amè' ollè rèng dhingkol
(anonim)

Sendèlan: Genre Puisi Madhurâ pantes èsebbhut Pantun Madhurâ Tadisional

Neng serradhân bhâb pantun panèka kaulâ sangajâ nyèngla ḍâri *paparèghân* sabâb mènorot kaulâ langkong pantes makaadâ' *sendèlan*. Sè sapanèka marghâ *paparèghân* serrebbhân ḍâri sastra Jhâbâ sè èsebbhut *pari'an*. Tor kaulâ ngakorè manabi bâḍâ pamangghi jhâ' sendèlan aropa'aghi bhibhit ḍâri pantun Madhurâ tor bisa bisaos kabingkèngnga sendèlan bhuru èsambhât mènangka *pantun tradisional Madhurâ* seddheng pantun Madhurâ dhibi' pajhât serrebbhân ḍâri sastra Mlaju, sarengngan angghidhân panèka kangghuy abhidhâ'âghi pantun Mlaju sareng pantun Madhurâ artèpon sanarè pantun Madhurâ serrebbhân ḍâri pantun Mlaju sakonè' katèngal parbhidhâ'annèpon akadhi jhâjhârbhâ'ân è attas.

Angghebbhân sè ampon bâḍâ bhâb sendèlan tor angghebbhân bhuru ampon kaserrat neng buku-buku pangajhârân Bhâsa sareng Sastra Madhurâ : *Sendèlan adalah papareghân atau pantun yang digunakan sebagai sarana sindiran langsung* (Sjamsuni, 2000: 92). Namong parlo èkaghâli bhâsa sareng sastra neng *pan-saponapan* bâkto sè tanto bisa tombu angghebbhân- angghebbhân laèn sè bhidhâ sareng mamolanna otabâ kaangghuy masamporna

angghebbhân sè ampon bâḍâ sè sapanèka sabâb bhâsa panèka aropa'aghi kasaroju'ân ḍâri maghârsarè sè angghâdhuwi bhâsa ghâpanèka. Tantowèpon sadhâjâ sè aobâ ghâpanèka èangghèp kaangghuy majhurbhu bhâsa. Neng sastra Mlaju, sè para' paḍâ'â sareng sendèlan èsebbhut ***pantun dua baris*** sè èkennal mènangka *pameo* otabâ *pantun kilat*.

*Malam ini malam Senin
Tanda kita orang Muslimin*

*Malam besuk malam Selasa
jangan kita berbuat dosa*

Tapè bâḍâ *pameo* sè 4 bhiri, 2 *pameo* èpasètong :

*Malam ini malam Jum'at
Malam besuk malam Sabtu
Minta doa biar selamat
Jangan meninggalkan sembahyang lima waktu*

Neng *stanza pantun kilat* Mlaju taḍâ' atoran bhâb bânnya'na oca' sareng keccap (akadhi conto *pantun kilat* è attas).

Sendèlan neng Sastra Bhâsa Madhurâ

Èserrebbhâ pantun Mlaju ka sastra Madhura mènorot pamangghi kaulâ alantaran mongghu rèng Madhurâ pantun Mlaju ta' saponapa bhidhâna sareng sendèlan sè ampon lumbrâ bâḍâna tor para' paḍâ'â *strukturèpon* akadhi *skema rima* sè teptep èngghi panèka *rima* ahèr a-b-a-b otabâ *avareasi* a-a-a-a. Salaèn *rima* jhughâ *asonansi* mènangka *aspek* sè *dominan* kaangghuy ngangghit pantun otabâ sendèlan . Sè sapanèka sabâb sendèlan sè èsessellaghi neng kèjhung bânne namong ḍuwâ' bhiri tapè empa' bhiri.

Pamangghi parkara sendèlan sè ampon kaonang neng ku-buku pangajhârân sastra Madhurâ èsebbhuttaghi èrèngkes ḍâri Sjamsuni (2000: 92—94).

1. Sendèlan aropa'aghi *sarana semmonan* è rèn-arèn otabâ neng è pèntas, conto:

Semmonanna orèng ka sè amassa' è ḍâpor
pangkor nyang-kornyangan

orèng dâpor nyang-kennyangan

mon abit tako' ta' mèlo

Balessanna orèng sè è dâpor

bhâkona sakarenneng
lakona pabhâjheng

(ANONIM)

Sendèlan aropa dialog sè èsessellè pantun

A: Ka' bâuna dhika ma' nyreggâ'?

Tarom sè taromma
mano' ghessèng celleng molos
ro'om sè ro'omma
sala lasèng bâu tèkos

(ANONIM)

B: Pya, ma' bâdâ bhâi dhika Lè' pola sè ngoca':

Paði sè paðiya
talonna bânnya' mottana
mandi sè mandya
araop coma matana

(ANONIM)

- Sendèlan mènangka papareghân sè èsendèllaghi, mèlana sendèlan neng contowèpon bâdâ sè empa' bhiri. Ghi' dhimèna mala kantos samangkèn rèng-orèng ngarè' è pèngghirrà alas otabâ è ghâlighirrà ghunong patang saot sè asendèlan biyasana rèng ngarè' orèng lakè' nyemmonè orèng ngarè' bâbinè sè ta' patè jhâu dâri abâ'na:

Sèra sè anði' tarnya'
èkella'a labân konður
du sèra sè anði' ana'
ma' ta' kellar atè sè lèbur

(ANONIM)

Rèng ngarè' bâbinè' nyambhidhi
Poter potè poter Bhâli
tal-ontalla ghulâ palo
mon ongghu nèser maddhâ dhuli

Akadhi neng pantun sendèlan jhughâ bisa èrassa'aghi bâdâna *relasi* antara artè sareng bhibhidhâna. Jhughâ palasdâ bâdâna kaghuna'an parlambhâng akadhi sè neng pantun. Bhidhâna Sendèlan sè palèng katara sareng pantun èngghi panèka tèma sendèlan ta' èbirjhi' akadhi tèma sè èrèncè neng è pantun sanarè birjhi'âna tèma pantun Madhurâ coma ètantowaghi 4 bisaos. Sendèlan langkong serrèng èghuna'aghi neng kèjhung sè è èrèngè ghenðhing laghu Jo-ijo, akadhi dialog lakè'-binè' è bâbâ panèka

lakè'

Bulâ abit ta' ajhâmo
Mellè bhândheng èra'-kerra' è laddhing ,.....manes
Bulâ abit sè ta' atemmo
Èdheng – pandheng ma' materro,raddhin...

binè'

Sattanangnga ma' èsassa'a
Ngala' bâto èntar ka lorong
Ma' èmanna sè apès'a
Mon sanonto è kapolong

(anonim, Lèbur, Helena Bovier, 2002:288)

Cetthana sendèlan ampon aropa'aghi *genre puisi* Madhurâ sè akor sareng pantun tor pantes manabi sendèlan mamolanna aropa'aghi pantun Madhurâ sabellunna Madhurâ nyerrep pantun Mlaju. Cetthana sendèlan pantes èsebbhut Pantun Madhurâ Tradisional. Sè sapanèka pajhât pantun sè sokklana Pantun Mlaju kasebbhâr dâ' saantèro lo-polo è Nusantara tor neng tong-sèttongnga kennengngan sebbhuddhâna ta' padâ, akadhi neng Batak èsebbhut **Èndè-èndè**, è Jhâbâ è sebbhut **Parikan**, **Sindiran** è Sondhâ, **Bolingoni** è Tana Toraja, (Soegiarta, 1983:102) neng Madhurâ (?) èsebbhut **Sendèlan**.

<http://benysalim.wordpress.com/>

JHITO

Lukman Hakim AG.

Sajjhâgghâ mè-rammèna partai politik, otabâ saellana rèformasi tabukka' lèbâr, bânnya' roma ana-bârna. Lambâ', ghi' orèng ta' patè addhrens sè apèlèya dhâddhi bupati, gubèrnur, prèsidèn, angghuta DPR, DPD, bângkona orèng abârna potè kabbhi. Ta' ghun coma tabing otabâ romana sè èkorap abârna potè, tapè dâporra, paghârrâ, kèkèssa, jèddhingnga èkorap èpapotè.

Kapor dâri ghâmpèng. Ghâmpèng dâri bâto. Sala sèttong ghunana kapor yâ èpangorap bân êkasella orèng amèna dhâddhi pappâ'an. Bâdâ kèya sè èkala' landâna kaangghuy êkajhâmo. Bâdâ kèya sè èdhulittaghi ka bhâji' sè bhâkal èkèbâ'â ajhâlânan, ca'na rèng towa, ma' ollè ta' maso' angèn. Kapor bâdâ kèya sè èkaghâbây tatambhâ. Sala sèttongnga èkaghâbây tambhâna sakè' tabu'. Carana, ngala' sapalokkor, èsabâ' ka dâlem accem sè la marè èbuwâng maghi'na pas èyontal.

Tapè ghâmpèn bânnya'an sè èpadhâddhi bhuhuk. Bhuhuk sala sèttongnga èpadhâddhi camporra tana bân sèmmèn, sè èkoca' lolo. Lolo èsaloy èpalèna kaangghuy majhâlân panðhemmen otabâ ghedðhung. Ta' bân-sarombân nyalon lolo, mon ta' tao bân ta' tè-ngatè, maka sokona otabâ tanangnga bhâkal nyalotthak polana panassa bhuhuk sè èsaloy. Mangkana, orèng sè alako nyalloy lolo pas bânnya' sè ngangghuy sapatu biðhung, bân mon bilâ la marè, pas akorap ampassa nyèor otabâ mènnya' kalettèk. Ma' ollè ta' ngapotè. Potèna cekka' maskè la èbâccowè ngangghuy sabun sakalè.

Bâto sè dhaddhi ghâmpèn saellana la èobbhâr saabiddhâ palèng sakejjâ'na saarè otabâ dhubèllâs jhâm. Bâto sè èyobbhâr ta' bân-sarombân bâto. Bânnè bâto ghâbâk, bânnè bâto karang, bânnè bâto ètem, bân bânnè bâto kombhung. Tapè, bâto kalètthak sè palèng ghâli, sè palèng bhâgus èyobbhâr kaangghuy ngasèllaghi ghâmpèn potè bân nangkar. Ghâmpèn sè nangkar bhâkal ngasèllaghi bânnya' bhuhuk. Ta' patè bânnya' bâlânjhârâna otabâ manjilâna polana matta.

Bâto èyobbhâr bânnè è tomang dâlem dâpor. Bânnè èyobbhâr è kampowan. Tapè èyobbhâr è pangobbhâran sè ghun kaangghuy ngobbhâr bâto malolo, nyamana tomang rajâ otabâ jhito. Rajâna jhito agumantong ka orèng sè anði' otabâ orèng sè aghâbây kaangghuy ngobbhâr. Bâdâ jhito kènè' sè ghun oso' saghibik bâto, bâdâ sè kongsè oso' lèma ghibik bâto. Bân ollèna bhuhuk aghumantong ka bânnya'na bâto sè èyobbhâr. Okoran bânnya' bân sakonè'na bhuhuk arèya kojânan. Sakojân kadhaddhiyân dâri satos dupolo gembring.

Jhito èkaghâbây bângonna dâ'-paðâ'a bân somor. Tapè ta' pas lajhu paðâ. Maskè jhito bân somor paðâ bâdâ bârâmbângnga, tapè jhito bâdâ lân-bulânanna. Jhito ta' kongsè dâlem paðâna somor sabâb kalamon somor pajhât èpaðalem sampè' nemmo sombher rajâ. Sabhâtara jhito pajhât nyarè sè kèrana ta' nyombher otabâ ta' mètto aèng saellana èkalè. Mangkana, jhito rèya abânnya'an è pong-kampongnga orèng sè abâk panèngghin otabâ paghunongan.

D â l e m m a r a - k è r a g h u n p è r a ' sapamanjhengnganna orèng towa kaangghuy jhito kalabân okoran sedðheng, ta' rajâ bân ta' kongsè kènè'. Sè èkoca' lân-bulân arèya lobângnga jhito è bâbâna bârâmbâng. Lobângnga ta' kongsè rajâ otabâ ta' patè lèbâr paðâna lobâng palèng attassa bârâmbâng bân ta' paðâ bân lèbârâ ghuwâ sè bâdâ è dâlem. Salaèn jârèya, bâdâ sèttong lobâng kènè' sè ghun ra-kèra pèra' dukèlanan tèngghina bân lèbârâ ka èrèng pèra' dukèlan kèya. Nyamana panomangan, bâdâ sè ngoca' panyorongan, bân bâdâ kèya sè ngoca' colo'na pangobbhârân otabâ jhito. La, dâri lobâng arèya kaju, kas-rakas bân samacemma èpanyono'.

Kaangghuy manyono' kaju sè èsorong ka dâlem jhito bâdâ carana kèya. Mon kaju bungkol otabâ kaju sèmbhâlân, nyaman maskè ta' ngangghuy tak-catak. Tapè, bilâ la teppa' ka kaju ranca', carang bân tè'-rotè' sè ta' bisa ghun coma èteggghu' ngangghuy tanang maka kodhu ngangghuy tak-catak. Tak-catak arèya kaju loros sè lanjhângnga ra-kèra saðeppa bân èkonco'na bâdâ cangkana. Cangkana èketthok èdhinaè ra-kèra lèma nyarè. Ghunana kaangghuy nandèng kaju ma' ollè tasanðhet bilâ èsothok ka dâlem panomangan.

Nyorong kaju ka jhito kodhu tao ka èlmona. Ta' bân-sarombân nyorong. Jhâ' kongsè ta'-santa' ma' ta' lèkkas sonðhul otabâ possa' nèng dâlem. Polana mon santa' ghâllu nyorong, è dâlem ta' lajhu èyabi' èkello'. Otamana mon kaju ghâli, kaju sèmbhâlân otabâ kaju bungkol. Mon kaju nga' jârèya kodhuna laku lè-lèrè. Tapè, ta' kennèng kèya kongsè lè-lèrè ghâllu, tako'na sampè' mangoðâ apoy sè la dhâddhi. Bilâ apoy abâli ngoðâ polè, maka bâktona ngobbhâr sajân abit.

Sè palèng bhâghus carana nyorong

pangobbhârân iyâ arèya kalabân aghânjungngaghi kaju ka dâlem tabu'na jhito ma' ollè jhâu dâri colo'na otabâ panomangan. Mon nyorong èghânjungngaghi, apoyya bhâkal nyergu' wâk-ngajuwâk ka panomangan. La, jhito sè rajâ sergu'na arèya èkoca' jhito sè bhâgus. Rajâna nyergu', maka apoy bhâkal lèkkas towa. Bilâ apoy lèkkas towa, maka bâto sè èyobbhâr bhâkal lèkkas massa' dhâddhi ghâmpèn. Mangkana, mon nyoronga ka kaju ka dâlem jhito jhâ' paghâgghâr teppa' è bâbâna panomangan, polanan bhâkal ngorangè serghuna apoy sè lat-nyambhilât. Bân sènga', mon nyorong kaju ka jhito, marè aghânjungngaghi kaju pas dhuli nyèngla ka èrèng ma' ollè ta' ècapo' olap apoy sè ngajuwâk ka panomangan. Mon, ta' ngastètè bhâkal èyolap mowana, èlang alès bân obu'na, mon ta' ontong katonon kolè'na.

Bilâ la èkèra marḍâna otabâ arengnga ètangalè abâk tèngghi otabâ sonḍhul maka kodhu èsarḍâ ngangghuy ḍâ-sarḍâ. Da-sarḍâ arèya nyamana pakakassa orèng ngobbhâr. Sarḍâ, arèya èkaghâbây ḍâri torossa palèmbhâng sè alanjhângan bân arajâ'ân bân tak-catak polana èsono' aghi ka dâlèm tabu'na jhito kaangghuy ajhugit marḍâ, mè'-amè' bâḍâ' kaju sè ghi' ta' èkèllo'. Salaèn ḍâri jârèya, ghunana sarḍâ kaangghuy ngorangè tompo'anna marḍâ sè bâḍâ è dâlem. Kalabân èsarḍâ, marḍâ bhâkal lèbbi alos. Sa-bisa dhâddhi abu pas noro' ngabbher dhâddhi tolato abhâreng bân owa' sè kalowar ka attas.

Bârâmbâng iyâ arèya pèngghirrâ lobâng è attas. Mon bârâmbângnga somor èkaghâbây ḍâri lolo bân bâto, tapè laèn mon bârâmbângnga jhito sè ghun èkaghâbây ḍâri cellot bân tana bungkaladhân. Arapa ma' pèra' ḍâri tana? Ponala mon èkaghâbây ḍâri bâto, bâtona bhâkal massa' otabâ lèjjhâr. Bilâ lejjhâr, bhâkal soro'. Mon soro', bhâkal ngangèn. Bilâ ngangèn, bâtona bhâkal matta, bân mon massa' bhâkal lejjhâr ka aḍâ' sabellunna èbâta'. Mon lejjhâr sabelunna èbâta', ghâmpènna bhâkal ghujur. Bilâ ghujur bhâkal sara kala'anna ka dâlem polana apolong bân marḍâ otabâ abu.

Mangkana, bârâmbângnga jhito kodhu lèbâr bân soghâ' ma' ollè ta' soro' bân ta' ghujur. Mon terro ta'

ghujurâ, bârâmbâng jârèya bânnya' sè èsèmpay ngagghuy talè sè èkaghâbây ḍâri perrèng ngodâ, tapè bânne ghâdhebbhungnga. Tapè perrèng paḍâna sè èpanalè'na dhâmè. Bânnya'na sèmpay aghumantong ka rajâ bân tèngghina bârâmbâng. Mon bârâmbângnga rajâ bân tèngghi, yâ, sèmpayyâ bhutona sajân bânnya'. Sabhâligghâ, mon bârâmbângnga kènè' bân mandhâp, sèmpayya pèra' parlo sakonè'. Tèngghina bârâmbâng paḍâ bân dâlemma tabu'na jhito sè èghurang ka dâlem tana. Okoranna molaè ḍâri lân-bulânan. Mon ḍâri lân-bulânan ka attas sapamanjhengngan, yâ, ka dâlem tana, ka bâbâ, ya, sapamanjhengngan kèya.

Karana ngobbhâr bâto arèya bhuto kaju sè kerrèng bân rangngo', maka, bâktona kodhu nas-panas. Iyâ arèya bilâ la panèmor. Sabâb, mon ngobbhâr è mosèm nambhârâ' ta' kèra nemmo teppa' polana kajuna oḍi' bân bâcca. Bilâ bâcca tanto bhâi ta' kèra èkello' apoy. Kaju sè palèng ghâmpâng bân palèng lekkas matowa ka apoy iyâ arèya kalarassâ ghedḍhâng. Salaèn jârèya iyâ arèya carang. Tapè, soronganna abâk sara. Apa polè carang ona' sè kongsè kodhu pènter èbâktona nastas, bân sè palèng ghâmpang nyorong bân èmbhâlân nyorong tantona kaju bungkol bân sèmbhâlân, sabâb kaju arèya ta' dhuli èyabi' apoy, ta' paḍâ kas-rakas sè sakalèng aḍâ' lajhu ngobhâl bân èyabi'.

Natana bâto è dâlem pangobbhârân bâriya kèya, bâḍâ cara bân bâḍâ nyamana bâng-sèbâng. Sè palèng bâbâ èkoca' bingkèr. Iyâ arèya, bâto sè ètata alèngker noro' pèngghirrâ lân-bulânan bân bârâmbâng palèng bâbâ. È attasanna jârèya pas ètata bâto polè sè abâk rajâ bân lanjhang. Natana, po-campo konco' è tengnga'an. Bhungkèlla èpatoju' ka bâto sè èpadhâddhi bingkèr è pèngghir bân konco'na èparobbhu ka tèngnga'anna lobângnga lân-bulânan.

Bilâ la bâto sè pa'-empa' jârèya èsabâ' pas abhângon lobâng sè bânnya'na pa'-empa' kèya. Ḍâri lobâng arèya apoy ḍâri bâbâ ajhâlan ka attas. Bâto sè bânnya'na pa'-empa' arèya sè èkoca' jhângka'. La, saellana jhângka' arèya la marè, bhuru nata sè laèn sampè' ḍâpa' maras bârâmbâng. Bân sènga', lobâng sè pa'-empa' jârèya jhâ' totop sabellunna maras bân

bârâmbâng, kènè'è bhâi kaghâbây palèbâdhâna apoy ma' ta' massa' ka bâbâna malolo. Bhuru bilâ la maras bân bun attassâ bârâmbâng lobâng jârèya totop. Jhâlâna lobâng sè pa'-èmpa' jârèya sajân têngghi sajân jhâu ella'na, noro' aghi lèbârrâ bârâmbâng.

La, bilâ la maras bân bârâmbâng bâto pas èsosan èpamonto tengnga paḍâna soso otabâ paḍâna ghunong. Bâto sè palèng lowar sè tas-attas nyamana langka'. Polana para' paḍâ'â bân langka'. Bân è nga'-tengnga'anna bâḍa sèttong bâto èpanongko', nyamana cèng-kocèngan. Polana kabânnya'an bâto sèttong sè èpanongko' è tas-attas jârèya èngala' aghi sè para' paḍâ'â bân kocèng sè pareppa'na toju'. È bâbâna cèng-kocèngan jârèya sabâgiyân orèng sè ghi' negghu' oca'na rèng towa biyasana èberri'i ḍuri poka' maskè ghun pèra' saranca'. Bâḍâna ḍuri poka' dhâddhi sèttong sarat bân bâḍa artè kerata bâsana. Ca'na, ma' ollè topo bân cèkka'. Topo sè èmaksod bâtona topo, cekka' sè èmaksod bâtona ta' aghuli. Ta' ghujur, ta' bhurḍu' ka ḍâlem.

Paḍâna taon-taon sè tapongkor, taon satèya Sudahnan bhâkal apangara ngobbbhârâ bâto polè. Ombhut è tegghâllâ, èlegghâi, ranca'na kajuna ètoto bân kabbhi bu-tombuwân sè bâḍa è tegghâllâ ètastas. Tantonu kaju bu-tombuwân sè ta' èkaporlo. Sabâb, è tegghâllâ bânnya' ju-kajuwâna, paḍâna kaju mèmmbâ, jhâtè, kosambhi, bintaos, nyèor, bân tarèbung. Bâḍa bhungkana bukkol, bhungkana bacèn, bhungkana rokem, kabbhi ètastas ghan bhungkèlla.

Sabâtara bhungkana jhatè, bintaos, kosambhi, mèmmbâ ghun pèra' ètoto ranca'na bân bhungkana sè ta' loros èketthok kèya. Kaangghuy bhungkana nyèor bân tarèbung ghun pèra' èkala' kalarèna otabâ bhularagghâ sè kerrèng. Manyang otabâ mangghâr sè taḍâ' buwâna èpatoron kèya. Bâriya kèya carangnga perrèng sè akerrènggan. Carang bân ona'na èrancap ghân satèngkès.

Kabbhi kaju sè la ètastas pas ètompò' è panassa arè gân sabârângkowan ma' ollè kerrèng. Bilâ la kèrrèng pas ètalè'è ngangghuy jhâlingè bân bâḍa kèya sè ngangghuy poco' bân ghâdhebbhung. Bilâ la marè ètalè'è pas èkèbâ ka sèmma'na jhito. Ḍâri bânnya'na

kaju sè èpangobbbhârâ, Sudahnan ta' kellar mon èlakonè kaḍhibi'ân. Mangkana, kaḍhâng abâ'na apanglako otabâ adherrep orèng laèn.

Nyabâ'na kaju ta' bân-sarombân nyabâ'. Bâḍa cara bân atoranna kèya, maskè atoran jârèya ta' atolès. Mon jhito apanomangan ḍi bun tèmor, kajuna èsaba' ḍi bun ḍâjâ, ḍi lao' bân ḍi tèmor. È bâgiyân bârâ'na èḍhina ta' èsabâ'i kaju polana sara bilâ la ngala'a bân ambu nyanglong ka jhitona.

Kajuna Sudahnan la èyangko' èpasemma'. Bâtona la ḍâteng. Mellè ka Man Arip tello ghibik. Bâtona ghus-bhâghus. Satèya Sudahnan bhâkal ngobbbhâr ongghu. Pa-apa sè èkabhuto la èpapolong. Gheḍḍhâng bân ghulâ tarèbungnga la marè mellè ka Bu' Halima sè bhâkal èkaghâbâyâ kolek. Nalèka arè la onḍung ḍâ' bârâ', asar mabâ ka sorop arè Sudahnan ngossay bâto. Ta' kaḍhibi'ân. Èbhânto binè bân ana'na. Bâkto sorop arè, nalèka arè ngalèng ka bânḍhung, Sudahnan marè sè ngossay bâto. Kalarè bân kalaras sè èkaghâbây paroḍibân èpasemma' ka panomangan. Sabâtara panomangan ètoto kalabân bâto kalèththak, ko'-tako'mè' bâḍa kèbân sè maso'. Marè adân Sobbbu ḍâgghi' Sudahnan bhâkal nyolèt.

Adân Mangrib èkaèḍing ḍâri corongnga langghârâ Ka' Rahèm. Ropana ana'na sè anyama Rusdi ḍâteng ḍâri ponḍhuk. Rusdi adân, sowarana cè' nyamanna èḍinganna. Marè adân èterrossaghi kalabân jhi-pojhiyân. Ḍu, cèllep ongghu aèng sosona emma'na.

Sudahnan sè la marè manḍi maso' ka romana. "Mara sè abhâjânga, Cong," Sudahnan ngajhâk ka ana'na. Nyamana Dulla. Ongghuna nyama lanjhangnga Dulla arèya Abdulla, kèng èyolok Dulla. Sabâtara, Sarini, binèna Sudahnan pareppa'na ta' ngennèng abhâjang otabâ katamoyan bulânan.

"Mara akamat."

"Èngghi, Pa'." Saoddhâ Dulla sè ètoro'è ngalakonè dhikanna rèng towana.

Sè kaḍuwâ' pas dhuli abhâjang Mangrib ajâma'a neng romana. Marè abhâjang sè kaḍuwâ paḍâ aḍhikkèr. Marè aḍhikkèr, Dulla ngajhi ètètènè Sudahnan. Sarini èmo' abhetthek è ḍâpor. Ala-ola kaangghuy kèrèmanna orèng sè ngobbbhâr. Biyasana, è kampongnga

Sudahnan, mon bâdâ sala sèttong orèng sè anđi' lalakon maka tan-tarètan bân tatangghâna raghâp dateng nolongè.

Sudahnan bân Sarini dâlem samènggu arèya la pađâ ta' sabbhâr. Ta' patè bânnya' caca. Pèra' èkala' saparlona. Dâlem saarè bisa èbitong bârâmpa kalè kađuwâna acaca, apa polè dhâ'-kanđhâ'ân. Kađhâng Sarini bilâ pareppa'na bâdâ Dulla bân parlo ka lakèna maka Sarini ghi' èmo' mènta tolong ka Dulla. Ta' lajhu acaca dhibi' bân Sudahnan. Ta' pađâna biyasana sè cè' lèburra èyèđhingngaghi. Tapè, maskè ta' patè acaca, sè kađuwâ pađâ ngartè apa sè èkaparlo antara sèttong bân sèttongnga.

Aobâna Sudahnan bân Sarini polana bâdâ sèttong sè dhâddhi lantaranna. Iyâ arèya polana Sarini ta' ènđâ' ngandung polè. Sabâtara Saudahnan cè' tèrrona sè aghâbâyâ alè'na Dulla. Ca'na Sudahnan, bânnya' ana', bânnya' râjhekkè. Sudahnan ngokowè pessenna rèng towa. Tapè, ta' bariyâ kalabân sè bâdâ sè pèkkèranna Sarini. Sarini ta' ènđâ' sè ngandhunga polè polana sè kajâlânan bân lakèna pèra' ođi' kar-karkar colpè'. Ođi' cokop ghân ngakan. Sarini tako' otabâ kobâter mon anđi' ana' polè bhâkal nambâi kabhutowan. Kemma sè mèkkèranna sakola'anna Dulla sè ghi' è kèllas đuwa' MTs. Mangkana la'-ella' bâkto Sarini èntar ka bengkona Nyi Niwa. Tantono kaangghuy mènta oro'. Ta' pađâ na'-kana' satèya sè la ngangghuy program KB ka bidan è Polindès.

"Lè'..." Sudahnan molaè ngajhâk akanđhâ Sarini saellana marè malaè Dulla ngajhi.

Sarini ta' nyaot. Pagghun ngalottak è dâpor. Sowarana pèrèng ngaroncang pađâna sè èkowae.

"Lè'..."

Sarini nyanđhâr. Tapè ta' kalabân èdhulluwi saot. Toju' è sèmma'na Dulla sè sèpa' toju' è lèncak ampèr. Marè ngajhi, Dulla ngallè ka pangkèngnga dhibi' kaangghuy ajhâr pangajhârân sakola'anna.

"Lagghuna tolos sè ngobbhârâ..."

"Ghi.." saoddhâ Sarini pađâ'.

"Bârâmma è dâpor, napè pon.."

"Ranta pon. Karè aola," ta' ngantos Sudahnan marè sè acaca Sarini mègghâ' caca.

"Raddhin ongghu tang binè..."

"Laju pon! Bânne mantan anyar polè."

"Pagghun anyar, pagghun raddhin bân pagghun ro'om." Sambi acaca Sudahnan jhâghâ dâri toju'na bân nyanđâr ka Sarini. "Hem, ro'om ongghu dhika, Lè'."

"Ta' mandî, ta' amènnnya'!"

"Tang binè maskè ta' mandî pagghun ro'om. Maskè ta' amènnnya' hem..."

"Napa polè pas akorap mènnnya'!"

Sudahnan takèrjhât ngèđing oca'na Sarini. Abâ'na apangrasa jhâ' abâ'na ta' tao rassana mellèyaghi beđđhâ' bân mènnnya' ro'om kaangghuy binèna. Sudahnan tao rassana mellè beđđhâ' bân mènnnya'na Sarini ghun pèra' èbâktona abhâkalan bân èbâktona lamaran kabin. Saellana jârèya, sampè satèya ta' tao mellè beđđhâ' bân minnnya'na binèna polè. Apa polè satèya la sè kađuwa la anđi' ana' Dulla.

"Lè', orèng sabbhâr nèka nompâ' jikar!"

"Èngghi jhât. Kèng orèng ta' anđi' panèka èmo' kadhîbi'."

"Mangkana, orèng ođi' nèka kodhu sabbhâr..."

"Kèng mon ta' anđi' nèka bi'-nyambibi' polana èmo' kadhîbi'."

"Dhika ghi' pagghun pegghel ka bulâ?"

"Bhunten. Anapa'a ma' pegghella ka Panjjhengngan?"

"Ma' èlop ropana, kerso' alèssa?"

"Pon kala'na..." sambi jhâghâ dâri toju'na Sarini terro nyèngla'a dâri seddhi'na Sudahnan. Tapè, tanangnga kasandhet ètanangnga Sudahnan.

"Mađđhâ toju' na ghâllu. Bulâ ghi' bâdâ sè èkacaca'a."

Sarini abâli toju'. Tapè pagghun ta' nyambit.

"Dhâbuna rèng seppo, mon terro massa'a kabbhi bâtona bilâ ngobbhâr, ta' ollè akarègghingan, ta' ollè ngo'-marongo' bân ta' ollè bâdâ sè sedđhi. Saabiđđâ ngobbhâr, molaè ngossay sampè' mâta' ajjhâ' sampè' bâdâ sè kor-pongkoran bân maređđeng macampo alès."

"Pèra' ghânèka?"

"Karana ghellâ' ampon ngossay bân dâgghi' marè Sobbbhu bhâkal nyolet, bulâ, dhika, bân Dulla ta' ollè bâdâ sè apegghellân. Kabbhi kodhu pađâ jhembhâr

bân kodhu paḍâ rokon.”

“Taḍâ’ polè?”

“Karana dhika sanonto ta’ ngennèng, dhingghâl ta’ usa nolongè nyorong. Cokop maranta è buḍi.”

“Ampon?”

“Èngghi ampon. Sènga’ jhâ’ marongo’. Bân jhâ’ loppa sè ḍagghi’ têngnga malem...” Sudahnan mèsèm sambi asowara abâk kènè’, kajâna rèng to’-koto’ ka binèna.

“Ta’ ngennèng!”

“Maskè ta’ ngennèng pas ta’ tètunga salèncak bâriyâ?”

“Ghi-pangghi ḍagghi’. Kaulâ ghi’ maroddhâ nyèyor.”

“Sanonto èbbhunna abâk tanḍes. Nyarepsep bân macèllep ka bhâdhân. Sapo’ sarong ta’ cokop. Rassana jhât bhuto sapo’ sè bisa maanga’...” Sarini jhâghâ bân nojjhu ka ḍâpor. Sudahnan jhâghâ kèya pas lajhu ngaddhek abhâjang Isa’. Monyèna nyèyor èparot ngancaè Sarini è ḍâpor. “Bânnya’ ghi’, Lè’?”

“Karè sakonè’.”

“Ètolongana?”

“Ampon, ta’ mabi. Kalangkong.”

“Maḍḍhâ na...”

“Ampon ko...”

“Ghi mon kadhi ghânèko bulâ tètunga ka aḍâ’ ghi.”

“Èngghi.”

“Tapè sènga’ ghun dhâddhi pangkor sè nyang-kornyangan. Orèng ḍâpor nyang-kennyangan..”

“Patè’ èkakan lanḍâ’. Orèng lakè’ tokang mataḍâ’.”

“Ḍagghi’ jhâghâi ghi, mè’ tako’ takèthas sè nyoleddhâ.” Ta’ ngantos saoddhâ Sarini, Sudahnan maso’ ka pangkèngnga saellana sabelunna èntar ngongngang bân makanè sapèna è kanḍhâng sè bâḍâ è buḍiyânna ḍâporra. Umomma, orèng Madhurâ sè anḍi’ tana bân atanè pastè ngobu otabâ ngowan sapè. Ca’na èman ka rèbbhâ sè bâḍâ è sabâ. Kalabân ngobu bân ngowan sapè bhâkal ollè ḍukalè. Salaèn ollè hasèl ḍâri sè ètamen, orèng Madhurâ, ta’ kajhâbâna Sudahnan, ngaollè rebbhâ ghâbây pakanna sapèna. Sudahnan

maso’ pangkèng, tètung è lèncak bhungkèl aerrèng perrèng.

Malèm sajân kacèp bân seppè. Monyèna mano’ taras sap-nyapsap è attasanna ghentèng. Sarini ghi’ pagghun bâḍâ è ḍâpor. Ongghuna ghi’ bânnya’ lalakon sè ghi’ ta’ marè. Abâlâ karè sakonè’ ka lakèna polana tako’ èsandherri Sudahnan. Ḍâlem abâ’na ghi’ bâḍâ karèna pèkkèran sè mapegghel ka atèna. “Sabâb mon ta’ polana Ka’ Sudahnan ambu ngajhâr neng sakola’an, ta’ kèra malarat paḍâna satèya,” karettègghâ atèna Sarini.

Ḍâlem atèna Sarini, pèkkèranna ajhâlân. Kemma ana’ sajân rajâ, têngka sajân bânnya’. Bulân Rèrajâ mèrammèna kabin bân ghâbây. Sabâtara pangasèlan paḍâna sè ta’ nyokobhi ka sè èkakana bhâlâkka’. Ana’ la sajân rajâ. Kabhutowan sakola’anna sajân rajâ kèya. Maskè satèya la bânnya’ bhântowan ḍâri pamarènta kaangghuy na’-kana’ asakola, pagghun bhâi bânnya’ bhânḍhâna orèng asakola. Kemma sangona bân èn-laènna.

Nyamana kabhutowanna orèng oḍi’, apa polè è jhâman satèya, kabbhi paḍâna sè kodhu mellè. Satèya la tèra’ ngangghuy lampu. Yâ lampu ambu majâr sabbhân bulân. Satèya atana’ la ta’ ngangghuy tomang polè, maskè orèng dhisa sakalè. Kalabân bâḍâna program pamarènta sè awâjibbâghi kaangghuy ngangghuy kompor eggas, orèng kabbhi ngangghuy kompor eggas. Yâ, eggassa kodhu mellè kèya. Maskè karè mettè’, tapè yâ ambu majâr kabbhi. Ella bilâ la eggas sara bâllyânna pas posang polana bânnya’ orèng sè la ta’ anḍi’ tomang tana bân ta’ asaḍiya kaju.

Abâliyâ ka dhâmar conglet bân dhâmar talpè’, mènnya’na satèya larangnga ta’ kennèng labân. Nyambhung lampu kodhu majâr, mon ta’ majâr yâ èpegghâ’. Abâliyâ ka kompor mènnya’ yâ satèya la rangrang orèng anḍi’, mènnya’na larang. Lambâ’, è bâktona pamarènta adhu’um kompor bân tabungnga eggas, Sudahnan ta’ dhuli ngangghuy polana tako’ bân kobâtèr èkaleddhu’i paḍâna kabhâr sè bânnya’ kadhâddhiyân è man-ḍimman. Mè’-amè’ abâ’na èkalèddhu’i kèya.

Sambi marot nyèyor, Sarini terros ngajhum

pèkkèr sè aghârundel è otègghâ. Monyèna mano' taras op-nyaop è attasanna orèng binè' sè ghi' ta' tètung jârèya. Ca'na rèng kona, mon bâdâ monyèna mano' nga' jârèya tandhâna bâdâ orèng nyarè mangsa.

“Salamat. Nyarè laèn, tang sapè jârèya ta' noro' andi'. Ngala' owanan ka orèng.” Ca'na Sarini padâna bâdâ orèng laèn sè èkabhâreng acaca. Maksoddhâ, tanto mè' bâdâ orèng nyarè mangsa ongghu sè ella sèmma' ka romana.

Tambâ malem, Sarini tambâ katondu. Kalakowanna la karè sakonè'. Nyèyorra la marè èparot. Karè perressanna bân karè andhellânna pathèna ma' ollè ta' bhâreng sè èkaghâbâyâ kowana ghângan labu ghi' lagghuna. “Tapè, mon Ka' Sudahnann pagghun ngajhâr è sakola'an bân ta' èbâjâr, apa iyâ bisa odi' lèbbi nyaman dâri satèya? Apa ta' nambâi mabânnya' otang kèya polana ta' andi' pangasèlan?” Pèkkèranna Sarini sajân ajhâlân.

“Sè dhâddhiyâ patè bhuto lako abit. Bhuto kasabbhâran nyombhât, naltal, marot nyèyor bân merres. Bhuru pas ngaollè pathè, kadhâng pathè kanèna ghun sakonè'. Apa nga' arèya jhâlânna tang kaodi'ân abhârèng Ka' Sudahnann? Ghustè, mandhâr ghi' bâdâ'a li'-bâli'na daðar.”

Sudahnann tètung, Dulla tètung, bân tatangghâna la padâ tètung kèya. Sarini karè kadhîbi'an sè ghi' mella'. Malem tambâ kacep. Angèn ceddhû. Un-ðâunan mèjhet. Èkarassa ongghu cèlèbbhâ ebbhun malem satèya. Maskè ghi' mella', tapè Sarini la katondu. Mella', matana kèng la copè', aoway ta' kennèng alang. Lalakonna la marè. Lampu è dâporra èpatè'è. nojjhu ka èmpèr. Lampu è ampèr ghi' tèra', loppa ta' èpatè'è bân Sudahnann. Labâng adâ' ètèngghu. Ropana pèra' ètotop bân Sudahnann. Palang èpasang bân Sarini. Lampu è ampèr èpettè' kèya, matè. Satèya petteng kabbhi èssèna roma sè èkennengngè tello orèng sè kadhâddhiyân dâri lakè-binè bân sèttong ana' jârèya.

Sarini pas marobbhu è lèncak bungkel sè bâdâ è ampèr. Ta' dhuli ngèddhâ. Mano' taras nyalaop polè è attasanna bèngkona. Sarini kabâtèr, kèng tako' sè kalowara. Sè ajhâghâ'âna lakèna nèser, polana

Sudahnann bhuto jhâghâ bâkto sobbhu kaangghuy nyolet. Saarè bhântèng lagghuna bhâkal alako ta' bu-ambu è pangobbhârân sampè' notop. Bit-abit Sarini molaè talèyer kèya maskè sabellunna pèkkèran pegghel ka lakèna ta' èlang sakabbhiyânna bân rassa kabâtèr kalabân bâdâna monyèna mano' taras.

Malem dhâddhi dèr-bhendèr èsep. Seppè bân kacep. Sarini sè ngalotthak è dâpor satèya la aghentang kaèlangan sokmana. Sudahnann la ngerrok maskè ghâ'-pegghâ'. Dulla bariyâ kèya, panyakè' mengngèna ghi' ta' bârâs. Bilâ tètung ngog-sèrngoghân. Cè' katarana monyèna bilâ la tengnga malèm.

Tarhèm Ka' Rahèm ajhâghâ'an lèbât corongnga langghâr sopajâ orèng jhaghâ dâri tètungnga kaangghuy ngalakonè bhâjâng sonnat bân aparnyo'onan. Ajâm akongko' dâri dâlem kandhângnga. Bâdâ sè akongko' dâri attas ranca'na palèmbhâng. Sakèjjhâ'agghi' adân Sobbhu bhâkal amonyè. Tapè, è romana Sudahnann taðâ' sè jhâghâ'a. Binèna nyaman tètung è ampèr. Sudahnann ngerrok è pangkèng buði. Sabâtara Dulla ajhâlpang neng pangkèng adâ'. Mangkana Ka' Rahèm lamamarè adân Sobbhu. Ajâm abhâriyâghân ka tanèyan.

Sudahnann abhâludhus dâri pangkèngnga. Jhâghâ takèrjhât polana la ra'-tèra' tana. Sudahnann alonca' lajhu nojjhu ka jèddingnga. Ngala' bullu bân terros abhâjâng sobbhu.

“Bulâ ma' ta' èjhâghâi?”

“Hem...”

“Ha hem ha hem soro jhâghâi ko ta' èjhâghâi. Dhâddhina pas takèthas kabbhi. Taker abân sè nyoleddhâ nèko,” sambì ajhâlân ka bârâ'-ka tèmor nyarè salènan kalambhi lakona. “Jhâghâi ana'na, bulâ ka jhitowa, nyoleddhâ ma' ta' matè malem notobbhi dâgghi'.” Sudahnann èlang è labâng. Sarini ghun ngabâs kalabân pèkkèran ghetton. Saellana ngabâs ka lowar sambì makompol sokmana, Sarini dhuli jhâghâ dâri tètungnga.

“Dul, Dul jhâghâ, Dul. Abân la. Sè asobbhuwâ bân tolongè èppa'na pongpong parèi sakola'an.”

È adâ'na panomangan, Sudahnann negghu' kalarè è tanang kacèr bân corèt è tanang kanganna.

“Bismilla, salamet, bâto èobbhâr nyonyor dhâddhi ghampèn, nangkar dhâddhi bhubhuk. Nyèngla kabbhi la-sala.” Satekkem kalarè sè la marè èsolet konco’na èsono’aghi ka panomangan samarèna nolès langkalèng è attassa panomangan. Apoy è dâlem dhâddhi rabâk, ngobhâl andhâddhiyaghi owa’ celleng abubungan ka attas. Sudahnan terros ta’ bu-ambu nyorong kaju sè ngo’-rangngo sopajâ apoyyâ sajân dhâddhi.

Saabiddhâ kadhibi’ân, Sudahnan ngala’ bân nyorong kaju èkadhibi’i. Ta’ abit polè Dulla pas dâteng abhânto nanèng kaju sè bhâkal èsorong Sudahnan. “Kala’ sè rèng-kèrèng ghâllu, Dul. Jârèya kalarassa gheḍḍhâng neng bun ḍajâ kaḍâ’ pataḍâ’ apoyya ma’ marong.”

“Èngghi. Ma’ abân sè nyoledhdhâ, Pa’, ca’èpon èpalagguwâ?”

“Sè èpèkkèrè emma’na takèthas sè ajhâghâ’ana. Kongsè adhulluwân engko’ jhâghâ, sella bâriyâ takèthas kèya.” Sambi nyorong, kaḍuwâna sambi aḍhâ-kandhâ.

Arèna sè matao robâ ḍâri bun tèmor sajân tèngghi. Paḍâna nalar nèng bhungkana tarèbung. Nè’-nyornè’ è cellana ḍâun mèmbohâ. Arèna moncar sajhângngowan. Sarini ngombâr nyo’on kèrèman sè èbâḍḍhâi jebbhung.

“Ka’ Sudahnan, sapèna è kandhâng taḍâ’!”

“Napè? Jhâ’ aghâjâ’na sè nè-bânnè mon pèra’ tèro nyapa’a ka rèng gântheng akadhi bulâ.”

“Ongghuwân, Ka’, sapèna èlang sapasang, labângnga athatthang, bân rèbbhâna bhersè è malongan!” Sarini sè rit-tabhirit matoron jebbhungnga.

“Ambu na, Lè’, jhâ’ amèlèr ko!”

“Kaulâ ta’ amèlèr. Ongghuwân. Mon ta’ parcajâ oladhi dhibi’.”

“Kan-ngakan kaḍâ’, Cong, dhina engko’ sè nyoronga. Ghântèyan.”

“Èngghi.” Dulla nyandher ka cèbbhung sè aèssè nasè’bân jhuko’na.

“Ka’?” Sarini maksa.

“Pon ta’ kèra bâḍâ bângal ngala’. Dhisa ḍinto’

nèko tamaso’ aman. Kalèbunna pon marè asallèm ka ratona bâjing. Dhâddhi jhâ’ kobatèr bâḍâ marghâsarè kaèlangan sapè.”

“Ai, Ka’ Sudahnan...”

“Ampon paparcajâ ka bulâ...”

“Panjhennengan paparcajâ jhughân ka kaulâ.”

“Torè èghântèya, Panjhennengan sè aḍhâ’ârâ dhimèn, Pa’.”

“Iyâ, ya’ ghântè ghâllu...”

Sampè’ Sudahnan marè ngakan, Sarini pagghun maksa sè abâlâ ka lakèna jhâ’ sapèna laku ghu-ongghu la taḍâ’ è kandhangnga. Tapè, Sudahnan pagghun ta’ parcajâ. Ngangghep binèna pèra’ aghâjâ’â. Ta’ èkaparcajâ cacana, Sarini pas dhuli molè kalabân colo’na ngacam salanjhângnga parjhâlânan ḍâri jhito ka bângkona.

Arèna sè nyonar paḍâna sè la naccek è attasâna cèthak. Dulla bân Sudahnan lir-ghilirân nanèng bân nyorong. Ḍâpa’ bâktona bheḍḍhuk, ghilirân sè abhâjâng. Bilâ marḍâ la kèra tèngghi bân sonḍhul, èsarḍhâ. Bâriyâ saterrossa, asar, bân mangrib. Sudahnan bhuru parcajâ bilâ molè è bâktona abhâjânga ḍuhur jhâ’ sapèna laku èlang. Ta’ kala ka colo’na rèng binè’, Sudahnan nyacam kèya. Pèkkèranna sajân aghundhel. Kemmana èmo’ ngobbhâr, kemma mèkkèrana sapè owanan sè èlang. Bârâmma mon ta’ èsarè. Bârâmma sè ngèḍinga panglona Man Burhan mènangka orèng sè anḍi’ sapè mon ta’ èsarè. Kèmmanna binè sè mamanglo ka abâ’na.

Ngakan kolek paḍâna sè taḍâ’ rassana è jhilâna Sudahnan. Sabâb pèkkèranna aca’-ranca’ san-kasannaghi. Sampè’ ḍâri pegghellâ pèkkèrra Sudahnan, kocèng sè lèbât è aḍâ’na panomangan noro’ èontallaghi ka ngobâllâ apoy dâlem jhito. Ètambâ polè apoyya ta’ dhuli towa, pagghun mèra maskè la dhungrap bân nyoroy molaè ghella’na. Sè ollè bâk mapotè polana ètaburi bâlirâng sè èbelli ka Sa’rani è pasar Ghâppora. Sampè’ kaju sè èpanyorong bân notobbhâ pangobbhâran Sudahnan ta’ tennang. Marèna ngobbhâr lajhu mangkat èntar ka kalèbunna kalabân maksot alapor bân mènâ partolongan bhâb sapè owananna sè èlang.

Samalem bhentèng nyarè sapè abhâreng kalèbunna bân bhâlâ tangghâ. Samalem bhentèng ta' molè, bân bhuru molè kalagghuwânna bilâ la mâta'a ghâmpèn neng jhito. Cèng-kocèngan èangka'. Langka' èpatoron. Ngabâs bâto sè èyobbhâr pagghun bâto, ta' aobâ potèna ghâmpèn. Pèkkèranna Sudahnan sajân salbut. Pegghellâ sajân ngobhâl. Sajân ngalkal. "Mon ta' polana dhika, ta' kèra nga' nèko dhâddhina."

"Du, kan Panjhennengan sè ngontallaghi kocèng ka dâlem jhito?"

"Èngghi laku!"

"Ma' pas kaulâ sè èsala' aghi?"

"Pegghel!"

"Ka pasèra?"

"Dhika"

"Ma' pas aro-morowan ka kocèng? Mon pegghel ka orèng, jhâ' aro-morowan ka kèbân. Kèbân ta' andi' akkal. Ca' na Panjhennengangan ajjhâ' sampè' bâdâ kèbân maso' ka dâlem jhito. Napa polè èsangaja. Maka..."

"Ngajhâri rèng lakè'?"

"Mon orèng lakè' parlo èpateppa'?"

"Dhika ngèra bulâ sala?"

"Apangrasa?"

"Èngghi jhât..."

"Ghi pojhur manabi apangrasa!"

"Tapè ta' parlo bhâburughân dâri rèng binè'!"

"Anèka ghunana orèng alakè-binè ca' na rèng towa..."

"A... ma'..."

"Ka' emma' an dâri sala sèttong sè korang tèppa' ghi sé sèttonganna sè matèppa'. Dhâddhi manabi rèng lakè' sala, rèng binè' sè matèppa'. Sabhâligghâ..."

"Rèng binè' cengkal lako acangnga'... mangalkal ka bâbulangan."

Kareb amata'a ghâmpèn. Nyatana pagghun bâto. Jhângka' na sakalè pagghun Bâto. Ngalèthhak.

"Ca'èpon manabi orèng ngobbhâr kodhu sabbhâr. Nyatana Panjènnèngan dhibi' sè ngoso' saabiððhâ ngobbhâr..."

"Ambu jhâ' acaca malolo," Sudahnan sajân pegghel ngèdìng binèna acaca. "Ta' latèn kadhi..."

"Napa? Mangkana manabi bâdâ rèng binè' abâlâ, pèrengngaghi bân paparcajâ."

Ta abit polè Sudahnan sè ko'-nongko' è bârâmbâng bân negghu' ghuntèng perrèng pamata' na ghâmpèn lajhu negghu' binèna. Binèna aghâlibat tapè ta' kowat ngalang ora' na lakèna. Sarini ètajjhâ' pas ècabbhur ka dâlem jhito sè marðânâ ghi' marong. Sarini rèng-cerrèngan mènta tolong. Sudahnan ta' marðuliyaghi binèna.

Dâri jhâuna Dulla berka' ngèdìng emma' na rèng-cerrèngan mènta tolong. Ngabâs ka dâlem emma' na èkello' apoy. Tao jhâ' sapa sè macalaka' emma' na, Dulla lajhu ghighir ka eppa' na. Èppa' na èsothok sopajâ dhuli nolong emma' na. Èppa' na tajharunggep kèya maso' ka dâlem jhito. Tapè, sabellunna jârèya, tanangnga Sudahnan ghi' sempat negghennè ka Dulla. Dulla kala ðhâmmang. Dulla noro' ghâgghâr kèya ka dâlem jhito. Sè katello paðâ aghâlubuk kapanasân dâlem jhito. Rèng-cèrrèngan mènta tolong. Pas èsep. Aghântè owa' celleng sè abubung ka attas. Bâu manossa èkello' apoy. Angèn cedðu. Owa' na loros nojjhu langngè'. Cè' cellengnga. Cè' têngghina. Aoleng acampo bân onðem.

Songennep, 2013

SÈRÈ È BÂBÂNA BHÂNTAL

Mohammad Hairul

Toju' è paddhuna lèncak, kadhibi'ân. Sokona ètorot aghântong
lemmes nyeddhing ka tana. Sonar matana sorðeb, ghun dheb-
keddhebhân. Sanyatana ta' terro sè tètunga.

Malem sajan seppè, la lem-samalem Firḍa ta' ngiddhâ tètung. Èlèrèk ka bhântal sè atempo' ta' èangghuy è pèngghir lèncak. Bâḍa sètong "bhârâng" sè èyèrrep è bâbâna bhântal. Aropa salembâr sèrè sè la lem-samalem èkacèccè'è bhântal èbaktò tètung sè ta' nomtom.

Mar-samar èkèḍing dhibi' monyèna nyabâna sè ta' tennang, nyabâ sè sanyatana terro èbuwangnga ḍâri ḍâḍâna ma'lè ta' sella'. Tanang ḍuwâ'na ètotopaghi ka mowa. Tèppa' èmata ḍuwâ'na. Terros èosapaghi ènga' rèng marè ngelok salam èbâktò àbhâjâng. Pas marobbhu tengngana, aghenthang, abhântal lengngenna sè kacèr. Ngoddhi meddhem, tapè ta' abit matana temmo mancella' polè, ta' kala orèng sè takerjhât. Sowara nyabâna sajan santa' sampè' ḍâḍâna noro' aghuli. Èyabâsaghi bhântal sè bâḍa è olona, ḍâun sèrè pastè ghi' bâḍa è bâbâna.

Bhidhâ bi' bâktò tètungnga, satèya jhâghâna ca'-malèca', lemme èngâ' orèng tâ' andi' ora'. Toju' polè è paddhuna lèncak ènga' sè ghellâ'. Coma satèya bhâdhân bân mowana nonḍu'. Tananga negghu'i cèthak, kanan kacèr sambì aghumbhi' obhu'na. Abit sè nonḍu', neng-neng ta' aghuli, ta' asowara, ènga' orèng sè parèppa'na mèkkèr. Nyabâna sajan abit sajan santa', ènga' orèng ngangsor. Sètong kapotosân la èpastèyâghi. Mantèp atèna, maèlang rassa kobâtèr.

'Èpamarèya apa sè la sèngko' molaè'', oca'na mantèp è ḍâlem atè. Tanangnga merghâm, ghìghina akarettep, ngaret. Pas abâlinḍhes, abhâlik bhâdhâna, ngala' bhântal pas èkèpataghi. On-laon èkala' ḍâun sèrè sè la èlop, sè la lè-m-samalem èkacèccè'è bhântal.

Ebbhun sè toron macellep atè, madhâddhi sala sètong alasân arapa Firḍa ma' cè' sennengnga ka suasana ghu-lagghu. Dhibi'na lèbur kèya mon sorop arè. Makkèya pareppa'na cè' rèpoddhâ bânniya' lako, tapè ghi' nyempataghi nègghu compeddhâ mata'arè. Sanyatana pemandangan sè sakejjhâ', bâktò mata'arè apamidhân molè èkancaè mègghâ abârna mèra. Bânnè mèra sè mapanas, tapè mèra sè lèbur, macèllèp atè. Sètong kadhâddhiyân sè matao rassa èhlassa mata'arè toron ḍâri tahtana, abârri' kasempadhân kâ bintang ka'angghuy ngèssè è bâktò malem. Abhârri' kasempadhân ka angèn kaangghuy ka bârà' ka tèmor neng pettengnga, sambì ngambâ' ebbhun toron ka bhumè, sabellum lagghuna mata'arè nyebâbaghi ebbhun èlang. Ropana mata'arè ta' endâ' bit maabit èyellos angèn. Kalabân sonarra, mata'arè ngala' paksa ebbhun abâli ka èddhi'na. Sakejjhâ' èlang. Makkèya lagghu ghi' ta' ongghu-ongghu tèra', tapè malem satèya Firḍa andi' nèyat laèn samarèna ngabâsaghi compeddhâ arè.

Maghrib la rebhâng. Firḍa ajhâlân ḍep-ngenḍep è lowar paghâr buḍina romana. Èabâsaghi ḍâun sèrè sè

tombu cè' lebbhâ'na. Èpetthèk salâmbâr, èpèlè sè palèng lèbâr, sè bhiru ngoḍâ, kèng sè ora'nâ ta' patè ketara. On-laon dhuli èpamaso' ka ḍâlem capènga. Pas ajhâlân polè ḍeb-ngenḍeb maso' ka ḍâlem roma.

Ètotop pas èkonci labâng kamarra ḍâri ḍâlem. Firḍa toju' è korsè, è mèjâ ajhâr aḍḍhep ka kaca. On-laon èpakalowar ḍâun sèrè ḍâri capènga, pas èbârbâr è mèjâ ènga' kertas. Firḍa ngala' po'lot è saloroghâna mèjâ, sambì mèkkèr, mamantep atèna, rèya bânnè pengkhanatan. Rèya ghun ghâbây obhât. Dhâddhi ta' kèra dhusa.' Firḍa sanyatana ta' bisa top-notobhi jhâ' abâ'na ghi' arassa kobâtèr, ghi' apangrasa sala. Saongghuna sakonè'-bânniya' rèya matao ta' èstona abâ'na ka lakèna.

Po'loddhâ ètegghu' pasekken. Lakar anèyat ngangghuy po'lot sè ta' patè tajhâm ma'lè ḍâun sèrèna ta' peḍḍhâ. Tananga Firḍa ngetter bâktò konco'na po'lot nyeddhing ka ḍâunna sèrè. Ḍâri konco' sè kanan, ètolès ngangghuy horop arab sè mapolong nyamana dhibi' kalabân nyamana orèng lakè' sè cè' èkakèrrongnga. Bâktò la marè nolès, mowana becca, tananga ojâng, kèng atèna legghâ polana la marè norodhi apa se dhâddhi pangaterrona atèna.

Tanangnga Firḍa ojhâng, bècca. Hawâ è lowar cè' cèllèbbhâ, polana ojhân sè cè' dherressâ ghellâ' sorè. Pantessân bhâi malem satèya cè' seppèna. Èabâsaghi Alqur'an sè bâḍa è attas mèjâ. Èbukka' neng sètong halaman khusus. Firḍa ngangghuy tonjhu'na sè kacèr kaangghuy abâtessè halaman ma'lè ta' tacampor bân halaman laèn. Firḍa maca artè ḍâri sètong ayat, bân maca kèya artè ḍâri ayat sè laènna. Firḍa saongghuna takèrjhât, bulu kolè'na marombung, kalowar pello kacep, ngartè maksot ayat ghellâ'.

Firḍa ta' bisa notobhi rassa tako'na. Abâ'na cè' ngartèna ma'na ḍâri ayat ghellâ'. Ayat sè ètolès èḍâun sèrè, ètambâ polè mapolong nyamana bân nyamana rèng lakè' sè èkakèrrong. Makkèya Firḍa matennang abâ'na kalabân alasân ghâbây obhât, sanyatana abâ'na cè' taona jhâ' bâḍa bhântowanna iblis bân sètan ḍâlem nambhâi posangnga atèna. Èkala' po'lot sè la bâḍa è aḍâ'na, pas èsalèn lafat sètong ayat sè la èsèyapaghi. Tèppa' è attasa tolèsân arab nyamana bân nyamana rèng lakè' sè èkakèrrong. Ngangghuy tolèsân arab, bahasa Arab.

'Mon pasangan halal sè tapèsa jara' sampè' ta' bisa apolong tètung ollè ngalakonè ritual rèya, arapa sèngko' ma' ta' ollè? Paḍahal rèng lakè' sè sèngko' kèrrongè arèya sanyatana pantès dhâddhi tang lakè', sè cè' masennengnga ka tang atè?! Kalabân nèyat sè pastè, Firḍa melkot ḍâun sèrè tèppa' è bâtès tètungnga saèngghâ nyamana rèng lakè' ghellâ' bâḍa neng bun attas, nyèccè' èlembâr sè bâḍa nyamana Firḍa. Kalabân ngètèk, Firḍa maca

bismillahirrahmanirrahim, pas nyabâ' dâun sèrè è bâbâna bhântal. Tapè apa ollè maca bismilla kaangghuy molaè ritual ènga' rèya? Firḍa ḍhibi' ta' bisa matènnang atèna kalâbân jâwâbhân sè pastè.

Èpapolong dhâlâpa' tananga, pas èkaghâbây bhântal pèpèna sè kanan. Firḍa tètung mètèng ka kanan, ngadèp ka kiblat. Ngoddhi meddhem ma'lè dhuli maso' ka mèmpeṇa. Satèya la lèbbi ḍâri tètga malem, pastèna rèng lakè' sè èkakerrong la tètung kèya. Èlèrèk jhâm è mèjâ noddhuwaghi pokol 00. 27 WIB. Firḍa taèngâ' polè ka bhâkto-bhâkto ḍhibi'na ghi' sèr-sèrrân. Biasana mon la pokol 11 malem, sèr-sèrranna la ngoca' katonḍu. Dhâḍḍhi satèya bisa èpastèyaghi rèng lakè' sè èkakerrong pareppa'na tètung kèya, dhâddhi bisa tatèmmo neng mèmpeṇa.

Posangnga atè sè sabelunna ta' mangiḍḍhâ, satèya mala cè' ghâmpangnga Firḍa tètung, mala cè' ngiḍḍhâna. Katonḍu sè sangèt bân kèrrong sè taḍâ' tambhânâ ka rèng lakè' sè terro ekapolongnga tètung, la nèmmo obhâddâ, la tatèmmo bân ḍokterra.

* * *

Ardian maso' ka romana. Pajhâlâna ènga' sè cè' kasona. Dhâmar ampèr aḍâ' ghi' katon oḍi'. Ngangghuy konci sèrep èbukka' labâng aḍâ'na, maso' ka roang tamoy. Ardian marobbhu bhâdhâna ka korsè lembu'. Èbukka' sapatuna, tapè kaos sokona pagghun èangguy. Ètera' è dhâmar ḍâri ampèr aḍâ' sè ta' patè tèrrang. Ardian tatètung è konsè sè bâḍâ neng ruang tamoy.

Ta' abit tatètung, Ardian ngèḍing sowara mar-samar ḍâri kamarra. Kamar kennenganna Firḍa, binèna sè pareppa'na tètung. Ardian jhâghâ, pas toju' è korsè. Sambi pek-kèpegghân ghita' saḍar. Akeddhâp pan-bârâmpaṇ kalè, ma'lè dhuli onga'. Ghi' ta' patè saḍar, Ardian ngèḍing sowara mar-samar, sowarana Firḍa anyabâ tapègghâ, ngap-kalengabhân, sambi ngaret. Ardian cè' plasḍhâna ngèḍingaghi sowara ghellâ', rèya sowara nyabâna Firḍa.

Pagghun ngangghuy kaos soko, Ardian masemma' ka labâng kamarra. Ajhâlân laon, sokona tètng-nètètng. Ètegghu' ghâghânga labâng, ngoddhi mukka'a. Ta' taona labânga èkonci ḍâri ḍâlèm. Ardian nonḍu', nyornè' ḍâri lobâng konci. Mar-samar polana ḍhâmar ta' patè tèra', paḍḍhâng jhâ' binèna sè raḍḍhin pareppa'na tètung kaḍhibi'ân. Kèng tètungnga aser-blukser. Sambi nyabèna ngos-ngosen, tananga Firḍa agâng-raghâng ka attas.

Ardian abhâlik pas abâli ka korsè sè bâḍâ neng roang tamoy. Pas ḍung-tètungan polè sambi mèkkèr. Tananga sè kanan ètompangaghi ka ḍâina. Ardian nga'-ngènga'an ka robâna binèna bâkto anyabâ ngos-ngossân ghellâ'. Robâ sè segghut èabâsaghi Ardian mon binèna pareppak'na apolong tètung bân abâ'na. Mon tananga Firḍa sè ali-ghuli, agâng-ragâng ka attas, paḍâ bâkto Firḍa biasana ngeppè' lakèna bâkto apolong lakè-binè è

ranjang bâkto malèm Jum'at. Aghellu' lè'èr otabâ aghellu' tètng-ngentètnganna lakèna. Bâkto ènga' sakabbiyâna, Ardian molaè posang, tètunga mètèng ka kanan bân ka kacèr, alik-bhâlik, abhântal tanangnga. Ngoddhi meddhen tapè ta' dhik ngiddhâ.

Labânga kamar Firḍa abukka'. Bâḍâ monyèna orètng ajhâlân soko ajhâlân nyemma'è. Sabellumma sowara soko ghellâ' sajân jèllas, ropana sowara ghella' abâli majhâu maso' ka kamar polè. Tapè ta' abit monyèna soko abâli polè nyemma'è Ardian, cè' semma'na. Sapo' tebbel èsapo'aghi ka Ardian sè tètung è korsè. Taḍâ' sowara, seppè. Kacep.

* * *

Èghârâssa sonar maso' lèbât kalambu sè èbukka'. Mata ḍuwâ'na cerkeccerran, solap. Sapo' tebbel sè èsapo'aghi binèna ghellâ' ghi' èangguy. Saongghuna ta' patè cèllep, ghun taḍârîna lèssona. Ajhâlân on laon ka kamarra, ḍut-tasaronḍut. Nonḍu' sambi nègghu'i sapo' è ḍâḍâna ma'lè ta' locot.

'Ḍâtèng pokol saponapa malèmma, ka'?, sowarana Firḍa lembu'sambi toju' è mèjâ rias. Ardian èghem, lajhu marobbhu ka ranjang. Ḍâri ḍâlèm sapo'sè ètotopaghi mowana, Ardian sempat alèrèk. Firḍa parèppa'na makèrrèng obu'na sè becca, marè atolo ghulagghu. Ardian notop sapo'ân polè, ngiḍḍâ polè.

Firḍa atolè ka katètunganna, mèsem cè' bhungana. Èabâssaghi lakèna tètung abhuko' sapo', ngangghuy bhântalla. Bhântal sè samalèm èangguy ḍhibi'nâ kaangghuy ngobâdhi atèna se posang. Salembâr ḍâun sèrè sè bâḍâ è bâbâna bhântal sè dhâddhi alasân abâ'nâ koḍhu maṇḍi atolo ghulaggu. Firḍa sem-mèsem polè nga'-ènga'an malemma bisa amèmpè apolong tètung bân lakèna. Rèng lakè' sè aghellu' anga' bân lembu'. Firḍa ngabâs mowana sè cè' tèra'nâ, cè' bhungana. Taḍâ' polè atè posang, sè ngakibataghi abâ'na ta' bisa tètung lem-samalem sabellumma.

Mèmpeṇa jhubâ' ropana ḍâtèng ḍâlèm mèmpeṇa Ardian. Pan-bârâmpaṇ kalè Ardian ghigghina agâret, tananga merghem, nyabâna ngangsor. Mowana ḍâng-nyarodang, ḍâina ojàng. Firḍa ngosap pellona lakèna, bân nyiom ḍâina. Ardian takèrjhât. Ta' èkanèyajâ sakalèngadâ' tanang sè kanan ngerpas mowana Firḍa cè' kajâna. Firḍa nangès sasenggu'ân, jhâghâ ḍâri katoju'ana, ngallè ka lowar sambi nègghu' pèpèna.

Firḍa notop kamar ḍâri lowar. Abâ'na nyandâr è labâng. Sambi nangès nègghu'i pèpèna. Firḍa tao mon lakèna ta' sèngaja ngerpas mowana cè' kajâna. Lakèna pagghun tètung ngiḍḍhâ. Arapa saongghuna Ardian? Firḍa pas ènga', salèmbâr ḍâun sèrè sè malèmma ghi' pagghun è bâbânâ bhântal sè èkatètungè lakèna.

#Lobâr#Q

Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur mabâdâ Kegiatdhan neng Polo Madhurâ

Dwi Laily Sukmawati

Neng taon 2014 semangkèn, Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur aghandhu' pan-saponapan program kegiadhân pémasyarakatatan bahasa sareng sastra, akadhi Penyuluhan Bahasa Indonesia, Bengkel Bahasa sareng Sastra, Lomba Musikalisasi sareng Macapat, Pemilihan Duta Bahasa Jawa Timur, Seminar Bahasa sareng Sastra, Rakorda Pemuda Se-Jawa

èhossoaghi dâ' sadhâjâ maghârsarè sè bâdâ neng Jhâbâ Tèmor, akadhi guru, morèd, mahasiswa, ngangodâdhân, sastrawan, wartawan, budayawan, praktisi, akademisi, santrè, pongghâbâ TU, tor salaènèpon. Tojjhuwân kegiadhân ka'ðissa' kaangghuy marèngè informasi takae' sareng perkembanganna bahasa sareng sastra Indonesia sè bâdâ neng Jhâbâ Tèmor.

sala sèttong narasumber marèng jhâjhârbhâ'ân takae' sareng "Teks Eksposisi"

1. Bengkel Bahasa sareng Sastra

Tangghâl 1—4 April Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur mabâdâ kegiadhân bengkel bahasa kalaban tema "Pelatihan Penulisan Jeni-Jenis Teks Pembelajaran Bahasa Indonesia bagi Guru SLTP di Kabupaten Pamekasan". Kegiatdhan ka'ðissa' ètoro'è sareng 50 ghuru bahasa Indonesia SMP Negeri sareng swasta dâri tello' kabhupatèn, ènggghi ka'ðinto Pamekasan, Sampang, sareng Songennep. Tojjhuwân dâri kegiadhân sè èsabâ' neng Aula SMKN 1 ka'ðinto sopajâ ru-ghuru bahasa Indonesia bisa ghu-ongghu ngartè dâ' cem-macemma teks sè bâdâ neng dâlem kurikulum 2013 kantos dâgghi'ân bisa ajhârbâ'aghi kalabân teppa' dâ' rèd-morâddhâ. Salaèn ka'ðissa' lèbât

Timur, Rakorda MGMP Se-Jawa Timur, Sosialisasi Uji Kemahiran Berbahasa Indonesia (UKBI), Penandatanganan Nota Kesepahaman (MOU) sareng Perguruan Tinggi Negeri sareng Swasta neng Jhâbâ Tèmor, tor ghi' possa' salaènèpon. Kegiatdhan ka'ðissa'

pelatihan sè èbimbing sareng ennem narasumber dâri Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur, èyantarana: Drs. Amir Mahmud, M.Pd (Kepala), Dr. Suyatno, M.Pd., Tri Winiasih, M.Hum, Drs. Yani Paryono, M.Pd., Mashuri, S.S., sareng Dwi Laily Sukmawati, S.Pd. èyarep ru-ghuru

Peserta katon ghu-ongghu dâlem ngèrèng pelatihan sè èpabâdâ sareng Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur

2. Sosialisasi Uji Kemahiran Berbahasa Indonesia (UKBI)

Sosialisasi Uji Kemahiran Berbahasa Indonesia (UKBI) neng taon 2014 ka' dintu kalampan sareng Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur neng Aula STKIP PGRI Sumenep bulân April tangghâl 29—30. Kegiatdhân ka' dissa' ètoro'è sareng 100 ghuru SMP, SMA, SMK, MTS, sareng MAN sa-Kabhupatèn Songgenep. Ka'angghuy sadhâjâ peserta, UKBI ghi' èangghap anè, polana kabânnya'an peserta ghi'ta' pernah kennal sareng Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur napahpolè onèng dâ' ka samacemma kegiadhanna Balai, sala sèttonnga UKBI ka' dintu. Bâkto Drs. Amir Mahmud M.Pd mènangka Kepala Balai marèngè sambhutanna, peserta langkong bhunga. Soalla Balai Bahasa ahèrra bisa mabâdâ kegiadhân kabhupatèn sè palèng tèmorra polo Madhurâ, èngghi ka' dintu neng Songgenep. Peserta ngarep ta' namong kegiadhân UKBI bisaos sè èlaksana'aghi neng Songgenep, namong jhughân kegiadhân laenna. Acara sè èbukka' langsung sareng

Ketua STKIP PGRI Sumenep, Dr. Muaheri, M.Pd., M.M. ka' dintu kalampan kalabân hikmat jhughân lancar. Peserta katon ghu-ongghu ngereng UKBI, ngarep malar moghâ hasèlla sasoai sareng arebhâna.

3. Penandatanganan Nota Kesepahaman (MOU)

Penandatanganan Nota Kesepahaman otabâ sè lebbi kaalok sareng sebbhudhân MOU saongghuna bânne hal sè anyar. Possa' perguruan tinggi negeri otabâ swasta sa-Jhâbâ Tèmor ampon mabâdâ *kerja sama* sareng Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur. Namong dâlem bâkto 2 taon ka' dintu, Balai Bahasa abhâdhi cara laèn dâlem pelaksanaan MOU. Bânne namong perguruan tinggi sè terro mabâdâ'â *kerja sama* sè rabu langsung ka Balai Bahasa. Sabhâligghâ, Balai Bahasa jhughân rabu dâ' ka perguruan tinggi saè negeri otabâ swasta sè terro mabâdâ'â *kerja sama* sareng Balai Bahasa. Manabi neng taon sabellunna Balai rabu ka Universitas Bondowoso sareng STKIP PGRI Ngawi, neng tahon 2014 ka' dintu Balai Bahasa rabu dâ' ka STKIP PGRI Sumenep sareng

LALAMPA'AN

UNISMA Malang ka'angghuy mabâdâ *kerja sama*. Tojjhuwân èpabâdâna kegiadhân ka'ðinto ta' laèn ka'angghuy maraket hubunganna Balai sareng pasèra'a bhâi sè èyajhâk *kerja sama*, sopajâ lebbi ghâmpang dâlem maðâpa' sadhâjâ perkembangan bahasa sareng sastra sè bâdâ neng Indonesia dâ' ka magharsarè neng Jhâbâ Tèmor. Sajân possa' perguruan tènggghi negeri otaba swasta sè alako bhareng sareng Balai Bahasa, hal ka'ðinto bisa maghâmpang tor maceppet jhâlânna informasi kebahasaan sareng kesastraan. Malar moghâ *kerja sama* sè èpabâdâ sareng sadhâjâ unsur lapisan neng Jhâbâ Tèmor ka'ðinto bisa marèngè hasèl sè saè.

Nota Kesepahaman antara
Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur sareng STKIP PGRI Sumenep

Kepala Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur, Drs. Amir Mahmud, M.Pd. asareng
Ketua STKIP PGRI Sumenep, Dr. Musaheri, M.Pd., M.M.

Jâr-Kalènjâr dâ' ka Karaton Songennep

Harkoni Madura

È dâlem karaton bânnya' dhâdhingghâlân-dhâdhingghâlân sè aghânḍhu' sajara akadhi Paṇḍhâpa Aghung, Kantor Konèng, sareng bekkas karaton Radhin AjhuTirtonegoro sè samangkèn èpaddhaddhi kennengnganna nyèmpen kas-pakakas kona. Karaton Songennep èpaddhek neng partengnga'an sè kapèng ḍuwâ' abad 18 sè èkatowaè sareng rato Songennep, èngghi panèka Panembâ'ân Sumolo otabâ Tomenggung Arya Nata Kusuma.

Karaton ka'ḍinto èpaddhek sareng orèng cèna sè asmana Liaw Piaw Ngo. Lèbât pamèkkèranna Liaw Piaw Ngo ka'ḍinto tombu sèttong karaton sè anè sè macampo bujud arsitèktur Èropa, Chèna, sareng Jhâbâ. Pasèra bisaos sè akalènjâr dâ' ka karaton panèka aromasa ngoladhi karaton Jhâbâ kalabân lar-pèlar tor aghâḍhuwi paṇḍhâpa sè lèbâr ka'angghuy narèma tamoy, pangkèng ngâpas rato èbâkto laod, jhughâ kennengngan pamandiyâna raghâpadmè sareng trè-potrèna rato. Dhinèng ornamèn abujud Èropa akadhi rangkè'anna ata' sè para' paḍâ'â sareng klènthèngnga Chèna.

Paṇḍhâpa Aghung kantos samangkèn èyangghuy mènangka kennengngan èbâkto bâḍâ acara-acara kabhupatèn akadhi ngambâ' tamoy naghârâ otabâ propènsi, "serah terima jabatan", sareng acara kanaghârâ'ân laènna.

Dhinèng kantor konèng sè aghânḍhu' artè kantorrèpon rato, ḍhimèn mènangka pangkèng kaangghuy Sultan Abdurrahman

Jâr-kalènjâr dâ' ka Karaton Songennep, tarètân sadhâjâ bhâkal mapak ornamèn khas sè aropa'aghi ghâlimpo'anna aghâma bân bhuḍḍhâjâ mancanaghârâ. Karaton sè èpaddhek neng partengnga'anna kottha ghâpânèka èpaddhek èbâkto Pamarèntaanna Panembâ'ân Sumolo I taon 1762. Bhângon karaton ka'ḍinto abujud bhuḍḍhâjâ Jhâbâ, Islam, Chèna, sareng Èropa.

JÂR-KALÈNJÂR BÂN BHUDDHÂJÂ MADHURÂ

Pakunataningrat I ngastanè kalakowan mamolan pamarènta'an salèrana taon 1844 Masèhi. Selaèn tello' pangkèng kasebbhut è attas, neng kompleks karaton jhughâ bâdâ taman sarè mènangka pamanḍiyanna pottrèna rato sè kaoladhân asrè tor perna kantos samangkèn. Bâgiyân laèn ḍâri karaton Songennep èngghi ka'ḍinto labâng lowar sè kasebbhut Labâng Mèsem sè artèna Tatakramana maghârsarè Songennep ḍâ' tamoy sè ḍâteng ka karaton.

Musium èbâgi dhâddhi tello' bâgiyân, bâḍâ è lowar tor è ḍâlem karaton. Bâgiyân sè nomer sèttong bâḍâ è lowar karaton mènangka kennengngan ka'angghuy nyèmpen karèta kencana karajhâ'ân Songennep tor rato sè ngangghuy jhârân sè èparèngè rato Inggris, kantos samangkèn èromadhi tor èpakalowar bâkto pacara parèngeddhân maddheghâ kottha Songennep.

Bâgiyân sè kapèng ḍuwâ' bân tello' bâḍâ è ḍâlem karaton Songennep. Sè bâḍâ neng ḍâlem kennengnganna

Pasèra bisaos sè akalènjâr ḍâ' ka karaton panèka aromasa ngoladhi karaton Jhâbâ kalabân lar-pèlar tor aghâḍhuwi pandhâpa sè lèbâr ka'angghuy narèma tamoy, pangkèng ngâpas rato èbâkto laod, jhughâ kennengngan pamanḍiyâna raghâpadmè sareng trè-potrèna rato.

nyèmpen pakakas ka'angghuy pacara pèlèt kanḍung mènangka kalowarga rato. Sanjhâta-sanjhâta kona akadhi kerrès, pèstol, peddhâng, jhughâ samurai ghenna' sareng rasoghân bessè sè èyagghuy perrang. Alqu'an sè èserrât ḍâlem bâkto sa'arè samalem sareng Sultan Abdurrachman.

È pengghirrâ karaton bâḍâ sèttong kolla sè anyama Taman Sarè. Metorot pamangghina maghârsarè neng sokobengnga, manabi araop kalabân aèng kolla panèka bhâkal maserra' cajâ kantos katon ngoḍâ. Kolla panèka aèssè aèng tabâr, jhughâ jhuko' sè acok-racok. È antara karaton sareng kolla Taman Sarè tombu bhungkana bâringèn rajâ sâbhungka tor aomor ratosân taon. Bâringèn panèka mènangka sèttong saksè sajara ghumbhussâ karajhâ'ân Songennep ḍâri taon ka taon.

<http://www.kaskus.co.id/>

TATAKARAMANA NAMOY/KATAMOYAN

H. Abdir Arifin

Para maos!

Sadhâjâ orèng bâdâ è ka'ḍimmaa bisaos kodhu aghuna'aghi tatakrama sè akor sareng kaparlowannèpon, è jhâlân, è kompolan, jhâng-onjhângan, sareng salaennèpon. Saka'ḍinto jhughân èbâkto namoy tanto bâdâ tatakramaèpon. Rasoghân sè èaghem èbâkto namoy sè pantes (sopan), langkong saè pole asongko', manabi binè' aḍung-koḍung. Tantowèpon bânne namong tamoyya, orèngnga sè katamoyan saka'ḍinto jhughân. Ta' cokop namong asalebbârân pandâ', akaosan kaangghuy mangghi'i tamoy. Ta' mèlè tamoy pasèraa bisaos, sadhâjâna kodhu èajhinè (èhormat).

Saamponna napa' ka compo'na orèng sè bhâdhi ètamoyana langkong ḍhimèn ngatorè salam, manabi bâdâ ebbèl langkong ḍhimèn mècè' ebbèl ḍhimèn, jhâ' lajhu alongghu manabi orèngnga ghi' ta' kalowar ngatorè longghu. Manabi orèngnga sè ètamoyana ampon kalowar tor ngatorè longghu, bhuru tamoyya alaongghu. Jhâ' loppa mokka' katètèyan (sandâl) èsabâ' è bhâbhâtor. Sè saka'ḍinto bânne namong kaangghuy compo' sè akramik bisaos, sanaossa compo' sè ta' èpalèstèr ta' kèngèng èbhidhâaghi. Alongghu sè saè ngadhep ka orèng sè ètamoyana, manabi bisa jhâ' kantos ajhâjhâr sareng orèngnga.

Para maos!

Ka'-angka'an sè aropa kobhi otabâèpon ettè, manabi èbâḍḍhâi cangkèr sè bâdâ ghu'-tegghu'na, jhâ loppa ghu'-tegghu'na cangkèrra èsabâ' è pèngghir kanganna tamoyya. Manabi èatorè ḍhâ'ârân sè ngangghuy soḍu sareng garpu, langkong saè soḍu sareng garpuwèpon èsabâ' è pèngghir kanganna perèng sè èpakorong. Dhinèng soḍuna èsabâ' pèngghir kanganna garpu. Manabi aḍhâ'âr tor-ator (ka'-angka'an), soḍu sareng garpuwèpon jhân kantos pamonyè, dhâddhi kodhu tè-ngatè nyoprè ta' èsangka sè nè-bânne. Saka'ḍinto jhughân manabi ampon lastarè aḍhâ'âr, soḍu sareng garpu jhâ' paghentang, kodhu èpakorong. Manabi èpaghentang ghâḍhuwân artè korang ḍâ' ka'-angka'annèpon.

Kaangghuy orèng sè katamoyan, èbâkto ngatorè ka'-angka'an parjughâna aghuna'aghi panyèḍḍhâ'èpon bhâsa akadhi: “Ngèrèng èatorè ka'ḍinto bângalan” maksoddhâ manabi ka'-angka'annèpon namong biddhâng bisaos ta' mabi jhâjhân otabâ tambol. Bisa jhughân akadhi ka'ḍinto: “Ngèrèng èatorè ka'ḍinto namong nyè'-konyè' ghunong, samo-temmona” saka'ḍinto manabi ka'-angka'annèpon aropa ḍhâ'ârân sareng samacemma. Saka'ḍinto bisaos satembil tatakramaèpon namoy/katamoyan parjughâna èangghuy sareng èbulângngaghi ḍâ' potra potrè nyoprè ta' èlang adhâd Madhurâwèpon.

KALDU KOKOT

WAHYUNI- ZAEN

Asiiiruuuuuttt! ghumeccer rassana manabi mèrèng Oca' Kaldu Kokot. Kaldu Kokot aropa'aghi sala sèttong dhâ'ârân (kulinèr) sè bâdâ neng Kottha Songennep, sanaos neng Kottha Mekkasân bâdâ jhughân, namong lebbi bânnya' tor kapra neng Kottha Songennep. Kaldu Kokot mênangka dhâ'ârân kona (Tradisional) sè èkasennengngè sareng sadhâjâ maghârsarè Songennep salaèn soto sareng rojhâk. Oca' Kaldu neng bhâsa Madhurâ mênangka *Kèrata Bhâsa*, èngghi ka'dinto sèttong oca' sè èartè'è mènorot cap-keccabbhâ. Jhârna'èpon *Kal-du* = èkalkal pas èsoðu.

Manabi oca' kokot tanto bisaos ampon samè-samè ngaghâli jhâ' *sokona sapè*. Nangèng manabi Kaldu, abâk nyangkabel sabâb, oca' Kaldu bhâsa jhâbâ sareng oca' Kaldu bhâsa Madhurâ ka'dinto laèn. Kaldu neng jhâbâ aropa kowana dhâghing sè èkella, namong manabi kaldu madhurâ aropa arta' sè èkella dhi-kadhiyâ tajhin kèng ngangghuy palappa. Dhâddhi sè èmaksot kalabân Kaldu Kokot èngghi ka'dinto kalḍuna arta' ècampor kokot.

Dhinèng palappaèpon sè èkocek èngghi ka'dinto:

1. Bhâbâng potè
2. Jhâi
3. Sa'ang potè
4. Pa'ala,

Bârâghâttepon kaldu kokot èngghi ka'dinto:

1. Artâ
2. Kokot (sè bhersè = èbuwâng kolè'na)
3. Bhâbâng potè ghuring
4. Bhâbâng mèra ghuring
5. Bhâbâng ḍaun ghuring
6. Topa' (manabi ngangghuyâ)
7. Korket sabbhrâng (manabi ngangghuyâ)
8. Jherruk peccel (manabi ngangghuyâ)

Artâ sareng kokot èkalkal (èkella) sampè arta'na bellâ. Saamponna arta'na bellâ, sadhâjâ palappa kocek èghângsa/èghuring, pas ècabbhur ka kalḍuwèpon. Saamponna palappaèpon ècabbhur terros èkalkal sampè' sadhâjâ arta'èpon ancor, sambi èpasangè bhâbâng potè ghuring, bhâbâng mèra ghuring, bhâbâng ḍaun ghuring. Saamponna sadhâjâna palappa sareng bârâghâttepon lastarè èpasang, kaldu kokot ampon bisa èdhâ'âr. Manabi ghi' korang jhârna' èatorana longghu ka Songennep.

NASÈ' SÈRPANG,

DHÂ'ÂRÂN KHAS BHÂNGKALAN

Sri Wulandari

Ta' ghenna' rassana manabi èntar ka polo Madhurâ, hosossa dâ kabupatèn Bhângkalan ta' arassaè sè nyamana Nasè' Sèrpang. Kabupatèn Bhângkalan ta' coma kalonta kalabân pasarèyanèpon Saichona Moh. Kholil, namong jughân kalonta kalabân dhâ'ârân sè rassana langkong saè. Nasè' sèrpang panèka mènangka dhâ'ârân khas Bhângkalan sè èjhuwâl ghu-lagghu. Dhâddhi jhâ' kasambu' manabi ampon narè' sakonè' ampon tađâ' orèng sè ajhuwâl nasè' ka'dinto. Sè terro ollèya nasè' sèrpang ka'dinto jhughân kodhu ghilirân, sabâb sèttong orèng sè ngobângè pastè abhungkos lebbi dâri sèttong.

Mètorot carèta, dhimèn nasè' sèrpang ghâpanèka èjhuwâl sareng rèng ta' anđi' neng sala sèttong kenengngan, sè bâđâ neng dhisa Sabiyan Bhângkalan, Madhurâ. Rèng ta' anđi' ka'dissa' jumlane kèngèng 7 orèng, rama, èbhu, sareng 5 potrana. Manabi ađhâ'âr, èbhuna segghut amassa' ès-paès (cakalan, ođâng, sareng jhângkang), su'un massa' kècap, kella patè, sambhel ghuring (kella pathè sè èssèna tahu sareng kolè'na sapè), cèngè acan, rampèyè' ođâng sareng kacang, dthingdthingnga sapè, sareng nasè'.

Sadhâjâ dhâ'ârân ka'dissa' nyatana ta' cokop ka'angghuy sakalowarga. Ahèrra èbhuna mantha nasè' sareng jhuko'na nè'-sakonè' èbâng sopajâ pađâ mèlo. Dâri èpanthana nasè' sareng jhuko' sè nè'-sakonè' èbâng ka'dissa', ahèrra èbhu

Nasè' sèrpang, dhâ'ârân khas Bhângkalan

ghellâ" lajhu ajhuwâl "nasè' sèrpang". Sèrpang, mènangka sala sèttong nyama dhisa neng Kacamadhân Arosbhâjâ, Bhângkalan, Madhurâ. Ènyamaè nasè' sèrpang, polana jhuko'en possa' dâri dhisa Sèrpang. Jhuwâlânna ahèrra dhâddhi kalakowan sè ron-binoron.

Nasè' sèrpang èbhungkos ngangghuy dhâlubâng nasè' sè è dâlemma èlama'è dâunna gheđđhâng. Carana ajhuwâlân jhughânan langkong ghâmpang, namong èghir-pèngghir jhâlân ngangghuy bhuđđhâk. Kennengnganna nasè' sareng jhuko'na biyasana èpajungè, è pèngghirrà bâđâ korsè plastèk kènè'. Hal ghâpanèka sè dhâddhi cèrè khassâ nasè' sèrpang sè pagghun èjâgâ kantos samangkèn. Biyasana, orèng ajhuwâl nasè' sèrpang bâđâ è partellon hotèl PKPN otabâ è pèngghir jhâlân è ađâ'na toko busana Indah.

Èssèna nasè' sèrpang èyantarana:

- Nasè'
- Ès-paèssâ cakalan
- Kerrang sè èmassa' sambhel ghuring
- So'un sa' kècap
- Tellor accèn masèr
- Cèngè acan
- Dthingdthingnga sapè
- Krèpè' bhâra
- Ghângan
- Krèpè' kancur kènduy ècampor kacang

Manabi tarètân sadhâjâ terro nyacagghâ saèna nasè' sèrpang, èyatorè para tarètân rabu ka Bhângkalan, Madhurâ. Manabi terro ngobângenna nasè' panèka, kodhu dâteng palagghuwi, asabâb manabi ampon narè' sakonè', nasè' sèrpang biyasana ampon ghârus. Kalabân arghâ sè mođâ, tarètân sadhâjâ ampon kèngèng arassaè nasè' sèrpang sè mantep.

Nasè' sèrpang sè èssèna: nasè' potè, dthingdthing, sambhel, tahu, cèngè acan, krèpè' kènduy, su'un kècap, ès-paèssâ cakalan, tellor siyap èđhâ'âr

Orèng Pojhur

Siti AM.

Orèng pojhur noro' ghilina aèng sè ka onjhur
Orèng jhujhur matè ngonjhur.

Odi' rèya kodhu bhibhika
Ajhâlâna ma' ta' sala têngka.

Teppa' ca'na rèng towa
Jaga bhâjângnga, pakoko imanna.

Parokon sè atarètan bân atatangghâ
Mon terro odi' legghâ.

Jhâ' nga'-bângal ka rèng towana
Bi-lebbi ka rèng towa binè'na

Rèng towa binè' mandhi pangoca'na
Mon tasala dhâddhi tolana.

Bilâ ana' bângal; ka sè kaḍuwâ
Saomorra ta' kèra nemmo sabbâ.

Maskè soghi ta' kenning anggâ'
Sabâb dhunnya rèya bhâkal taḍâ'.

Maskè sogâ' ta' kenning madhigâ'
Sabâb bhâdhân rèya ḍâri bhârâng jhubâ'.

Manossa rèya coma ḍarma
Taḍâ' sè anḍi' kobâsa.

Paènga' ka jhâman ahèr
Tapè ajjhâ' sampè' ajhâlân kobâtèr.

Song, 2013

NGAJHI RASSA

NURUL KHOLIFAH

Malem pornama sè kacep
Nang-konang akeddhep è un-ḍâunan
Bulân pornama ta' ngombâr-ngombâr
Ta' tao abâ' napa sabâbbhâ

Bulân pornama kèncop kaalèngan
Onḍem celleng sè alèngker
Angèn ceddhu aghântè ebbhun

Kèbân-kèbân akalolong
Atè-ghântè sè ngajhi
Ḍâri sè kènè' sampè' sè rajâ
Makellar-kellarra sè terrowa asambhung trèсна

Malem sajân malem
Samoghâ'â dhuliyâ ngoncèlat
Onḍem celleng sè alèngkerrè
Sopajâ dhuli tèra'

(MTsN TERATE PANDIAN SUMENEP)

AMAÈN BÂNG-BÂNG

Suhartatik (Tika)

(Hom pimpa alaèlung
ghambrèng....)

Duh...abâ' apangrasa dhusa, loppa
terrosanna
Coma ènga' bâdâ ghâris
Ajhâjhâr lajhu ngalèlès abhânjhâr
Ka dâjâ ka lao'
Ka bârà' ka tèmor
Marempa' dhâddhi empa'

(Oddhi nyarè bâlikèr sè bunter
ghâbây panambuna, marè
alèkser..!)

Adhiddhi' bulâ aghuli
Bâng kambângan sambî nembhâng
Lir saalir...maèlang kobâtèr sè
aghilir

Apa bâdâ carèta bâng-bâng
Soddhi ngèrèng nambhâi ghellâ'
Sampè' rop-rosorop arè
Èghumbhirâna dhika??

TÈRA' BULÂN

Oktaviani Z.F.

Bulân pornama è pèngghir sèrèng
Tèra'morka' abbhrâ raddhin
Robâ parabân sarong nyèccèng
Atèngka' laon è pasèr pasèsèr

Angèn ngalessèr ombâ' atandhâng
Onjân parao langngo ghulina
Maèlang nèspa ngonḍhâng rassa
Mengnga' ta' jhâma' dâ' Sè Kobâsa

(OKTAVIANI Z.F* MTsN TERATE
PANDIAN SUMENEP)

Boros

Orang yang tidak menghemat apa saja, termasuk waktu, uang, makanan, atau kertas disebut sebagai orang yang boros. Sikap boros ini jika terjadi di lingkungan rumah tangga, yang dilakukan oleh istri, suami, atau anak, akan mendatangkan percekcoakan karena akan terjadi ketidakseimbangan untuk memanfaatkan materi dalam rumah tangga. Apalagi hal itu dilakukan oleh seorang istri, pemakaian uang belanja tidak mempertimbangkan penghasilan dan pengeluaran, bahkan lebih banyak pengeluarannya, pasti akan terjadi percekcoakan dalam rumah tangga karena lama kelamaan akan terjadi kekurangan materi.

Untuk menghindari hal seperti di atas, ungkapan *maske bannya' asella, tape tarapas* 'walaupun besar penghasilan, akan tetapi cepat habis atau boros (dalam Oemar Sastrodiwirjo, 2005: 74) telah mengingatkan kepada kita bahwa leluhur Madura memiliki sikap yang

tidak suka dengan sikap boros. Ungkapan umum Hemat Pangkal Kaya merupakan pengingat bagi kita sebagai manusia agar jangan hidup berlebih-lebihan, makan sekenyang-kenyangnya, belanja sebanyak-banyaknya karena dilandasi ketamakan. Ketamakan ini akan mendatangkan ketidaktenangan hidup manusia.

Berlaku boros dalam kehidupan sehari-hari tidak akan membaw berkah, bahkan malah akan mendatangkan kekufuran bagi kita. Perasaan dan hati akan dikuasai oleh rasa kekurangan, padahal dalam kehidupan kita seharusnya terus ada rasa kecukupan dalam setiap harinya. Orang memiliki rasa kecukupan setiap harinya merupakan berkah Allah. Rasa kecukupan itu hanya akan dimiliki oleh umat yang mau bersyukur. Orang boros akan dijauhi oleh rasa syukur. Untuk itu, perlu kita mengenali nilai-nilai luhur bangsa untuk diterapkan pada kehidupan agar kita terhindar dari sikap boros dan tamak. Amir Mahmud.

Tarapas

Amir Mahmud

Orèng sè ta' bisa anyè'-ènyè' napa' bhâi, tamaso' bâkto, obâng, dhâ'ârân, otabâ dhâlubâng èkoca' orèng sè tarapas. Kalakowan tarapas ka'dinto bisa bâdâ neng ka'dimma'a bhâi, akadhiyâ bâdâ neng dâlem apo'-compo'. Tarapas bisa èlakonè pasèra'a bhâi, saè raji, raka, otabâ pottra, sè ñi-buðina kèngèng matokaran polana taðâ' kaakoran antara kabhutowan sareng kamampowan. Napapolè manabi kalakowan tarapas ka'dissa' èka'anði' sareng bâbinè' sè ampon akalowarga, sè ta' kèngèng anyè'-ènyè' obâng bâlânjhâ. Manabi ampon lebbi possa' pangalowaran ètembhâng pamasoghân, pastèna dhâddhi rammèna otabâ dhâddhi tokarra antara raka sareng raji, polana pokeddha dâri kalakowan tarapas ka'dissa' manossa bhâkal ta' ghâdhuwân pa-napa.

Sopajâ ta' kantos kalampan akadhi hal neng attas, cabocabhân “Maskè bânnya' asèlla, tapè tarapas 'walaupun besar penghasilan, akan tetapi cepat habis atau boros (dalam Oemar Sastrodiwirjo, 2005: 74) ampon maèmot dâ' sadhâjâ bârgâ manabi orèng seppo jhâman dhimèn ta' ghâdhuwân kalakowan tarapas. Ongkabhân omom “Hemat Pangkal Kaya” mènangka tanðhâ pangrengat dâ' tarètan sadhâjâ mènangka manossa sopajâ oði'na ta' osa bi-talebbi, aqhâ'âr ta' osa nyang-kennyang ongghu, abâlânjhâ ta' osa ma'-tama'. Manabi manossa ampon tama' oði'èpon bhâkal ta' tentrem.

Kalakowan tarapas dâlem kaoði'ân rè-saare ta' bhâkal masenneng, mala sabhâligghâ manossa ta' onèng asokkor dâ' sadhâjâ paparèng dâri Sè Kobâsa. Maskèya oði'èpon ampon cokop, namong manossa arassa korang malolo. Manossa sè pènter asokkor dâ' paparèngnga Sè Kobâsa, oði'èpon bhâkal samporna amarghâ arassa cokop. Orèng sè tarapas ka'dissa' èpajhâu dâri rassa sokkor. Pramèla dâri ka'dissa, sadhâjâ manossa parlo onèng dâ' “nilai-nilai luhur” bhângsa ka'angghuy èghuna'aghi dâlem kaoði'ân rè-saare sopajâ ta' ghâmpang anði' bâbâtek tarapas tor tama'.
(Èmadhurâ'aghi sareng Dwi Iaily Sukmawati, S.Pd., pantarjâmâ Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur)

A.Sulaiman Sadik: Ngangghit ta' Kenal Bâkto

Dwi Laily Sukmawati :

Sanaos ampon seppo, ngangghit serradhân ghi' talèbât èkatrèsnaè, sapanèka *ongkabhân* sè palèng *pas* ka'angghuy aghâmbhârâghi dâ' pasèra'a bisaos sè padâ terro ngaghâliyâ salèrana A. Sulaiman Sadik. Sanaos samangkèn ampon maso' dâ' 79 taon (lahèr è tangghâl 27 Februari 1935 èyangkat dhâddhi ghuru SD taon 1954, *pension* taon 1995 *pol* juswâ 60 taon), samangatèpon ka'angghuy nyerrat pagghun ta' ongrot.

Salèrana mènangka sala sèttong *sastrawan*, *seniman* (neng taon 1983 maddhek *teater*, pamaènèpon kanca ghuru è kacamadhân Proppo, salèrana mènangka *penulis naskah* sareng *sutradara*), jhughân *budayawan* Madhurâ sè addhrensng ajâgâ tor aromat bhâsa Madhurâ lèbât tolèsan. Salaèn ghâpanèka, salèrana mènangka dosen neng *Universitas Madura* jhughân nyèyar neng Ralita FM ka'angghuy marèng è jhâjhârbhâ'ân takaè' sareng bhâsa, *sastra*, bhuddhâjâ, tor *sajara* Madhurâ. Ra-kèra pokol pètto' malem, kaulâ ngoddhi acabis dâ' dhâlemèpon Bapa' Sulaiman Sadik ka'angghuy d h â ' - k a n d h â ' â n b h â b *perkembanganna* bhâsa, *sastra*, bhuddhâjâ, tor *sajara* Madhurâ. Sanarè sakejjhâ', kaulâ ghi' sempat èparèng è onèng pan-saponapan angghidhân sè ampon èserrât sareng Bapa' Sulaiman Sadik. Ta' sakonè' angghidhân sè ampon èyangghit, èyantarana akadhi: *Pak Toha*, *Orang Tua Asuh dari Desa Klampar* taon 1986, Balai Pustaka, *Mutiara Bukit emas* (novel) sareng *Sinar Kemilau di Atas Bukit Batu Ampar*, taon 1986, Bina Ilmu, *Madura dalam Sebuah Potret*, taon 1986, Penerbit Bina Pustaka Jaya, *Garam dari Madura*, taon 1987, Penerbit Mandira Jaya Abadi, *Armada Tradisional Kita*, taon 1990, Penerbit Mandira Jaya Abadi, *Kerapan Sapi dari Madura*, taon 1990, Penerbit Mandira Jaya Abadi,

A.Sulaiman Sadik

Buku Bâca'an Bhâsa Madhurâ: *Sangkolan* sareng *Pamekasan dalam Sejarah* (tim) taon 2005, Penerbit Dinas Pendidikan P dan K Kabupaten Pamekasan, *Kearifan Lokal Madura*, taon 2009, Penerbit Dinas Pendidikan P dan K Propinsi Jawa Timur, *Berita tentang maut*, 2008, *Pamekasan dalam Legenda dan Sejarah*, taon 2013, sareng *Selintas tentang Orang Besar Keturunan Bondan Kejawan (Lembu Petteng)*, jhughân *Selintas tentang Bahasa dan Sastra Madura*, taon 2013, Penerbit CV Karunia *Mengenal Madura dalam Catatan dan Gambar*, taon 2004, sareng *Maduraku Oh Maduraku*, taon 2005, jhughân, *Busana Khas Pamekasan*, taon 2003, Bina Pustaka Jaya. Salaèn ghâpanèka, samangkèn sè parappa'na *proses terbit* abhul-ombhul: *Memahami Jatidiri, Budaya Dan Kearifan Lokal Madura*, jhughân *Kamus Sinonim, Indonesia-Madhurâ*, Insyallah terbi' neng Bina Ilmu. Salèrana angghuta dâri Yayasan Pakem Maddhu, Pamekasan jhughân *aktif* neng pan-saponapan kagiyadhân laènna, akadhi onèng dhâddhi *Tim Penyusun Sejarah Jawa Timur*, *Tim Penyusun Sejarah Madura*, *Tim Perumus Eksternal Penyusunan Kurikulum Mulok Bahasa Daerah Jawa Timur*, *Penyusun Kurikulum, Silabus, dan RPP Bahasa Daerah tahun 2013, untuk Sekolah dan Madrasah (SD, MI), (SMP,*

Sosialisasi Silabus / RPP MUATAN LOKAL bhâsa Daèrah tk SMA/K, MA
è Batu tangghâl 11—12 Juni 2014

MTS), (SMA, SMK/MA), jhughân mènangka Ketua Komite/Konten Daerah/Language Asosiasi Group (LAG)

*Perpustakaan Kabupaten Pamekasan, periode 2014—2015. Bâkto hosu' noddhuwaghi pan-saponapan angghidhânèpon, salèrana katèngal talèbât bhunga polana kantos samangkèn, salèrana ghi' èparèngè kasèhadhân ka'angghuy ngangghit serradhân. Bâkto ennom, salèrana jhughân ngèrèng pan-saponapan **lomba karya tulis**. Sanarè ta' sadhâjâ **lomba** salèrana èmot, namong pan-saponapan **lomba** sè onèng salèrana toro'è akadhi **Penulisan “Buku Bacaan Fiksi SD Tingkat***

***Jawa Timur tahun 2003”**. Salèrana mennang juwara duwâ'. **Lomba** sè kaḍuwâ' **Penulisan Cerpen Indonesia Tingkat Jawa Timur, (1986)** juara ḍuwâ'. Neng empa' **lomba** laènna, salèrana namong maso' nominasi ḍâlem **lomba penulisan Bahasa Tingkat Nasional dengan Judul” Pak Toha Orang Tua Asuh dari Desa Klampar** taon 1986, **lomba** Guru SD sa-Kabhupatèn Pamekasan, taon 1977 **nomer** sèttong, **lomba Guru Tingkat Jawa Timur** taon 1982, **nomer** ḍuwâ' sareng **nominase** neng **lomba Guru Tingkat Nasional** taon 1984, akadhi sè ampon kacator è yattas.*

<http://www.touristlink.com/>

**BALAI BAHASA
PROVINSI JAWA TIMUR**